Satira u suvremenim medijima

Špiranec, Daniel

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:317497

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

THE ACADEMY OF ARTS AND CULTURE IN OSIJEK

Repository / Repozitorij:

Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENAĐMENT
SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI STUDIJ KULTUROLOGIJE
SMJER MEDIJSKA KULTURA

DANIEL ŠPIRANEC

SATIRA U SUVREMENIM MEDIJIMA

DIPLOMSKI RAD

MENTOR: doc.dr.sc Vladimir Rismondo

Osijek, 2020.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, _____, potvrđujem da je moj diplomski rad pod naslovom _____ te mentorstvom izv. prof.dr.sc. Ivane Bestvine Bukvić i dr.sc. Luke Alebića rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Osijeku, _____

Potpis

_____

SAŽETAK

Rad nudi uvid u kratku povijest satire i uvod u njenu bit i strukturu. Fokus je stavljen na pregled popularne hrvatsku publikaciju *Ferale Tibune* kao primjer narativne satire. Prikazani su različiti primjeri vizualne i narativno-vizualne satire uz njihove opise i kratku analizu prirode njihove zasebne satire. Opisana je struktura, utjecaj i forma različitih primjera satire u svrhu približavanja njene bitnosti kroz povijest, a naročito danas.

KLJUČNE RIJEČI

Satira, mediji, suvremeni mediji, Feral Tribune, News Bar

ABSTRACT

This paper offers a short introduction into the history of satire and also introduces its essence and structure. The focus is placed in the survey of the popular Croatian publication, *Feral Tribune*as an example of narrative satire. Various examples of visual and narrative-visual satire are shown as well as their descriptions and a short analysis into the nature of their particular satire for the purpose of familiarizing the importance of satire throughout history, and particularly today.

SADRŽAJ

1. UVOD 2
2. MEDIJI 3
2.1. Definicija medija 3
2.1.1. Interakcija fiziologijskog i tehnologijskog zn̆enja medija 4
2.2. Medijske funkcije 5
2.3. Televizija kao masovni medij 6
2.3.1. Celebrity kultura današnjice 7
2.4. Medijski utjecaj 9
2.5. Suvremeni mediji i digitalno društvo 10
3. POJAM, POVIJEST I BIT SATIRE 12
3.1. Pojam satire 12
3.2. Povijest satire 13
3.3. Animirani serijal *TheSimpsons* 16
3.4. Animirani serijal *South Park* 22
3.5. Bit satire 23
4. PRIMJERI I RECEPCIJA SATIRE U MEDIJIMA 25
4.1. Feral tribune - narativna satira 25
4.1.1. Nastanak i početci Ferala 27
4.1.2. Nove autorske snage Ferala 30
4.1.3. Prvi pokušaji cenzure 32
4.1.3. Nastanak tria Viva Ludež i Feral Tribunea 33
4.1.4. *Robi K.* 33
4.1.5. Naracija 35
4.1.5.1. „The Greatest Shits“ 36
4.1.6. Feral u ratnim i poslijeratnim okolnostima devedestih 37
4.2. Vizualna satira 41
4.3. Narativno – vizualna satira 43
4.3.1. *News Bar* 43
4.3.2. *The Onion* 44
5. ZAKLJUČAK 46
6. PRILOZI 48
7. LITERATURA 52

1. UVOD

„Dobra satira dolazi iz ljutnje. Dolazi iz osjećaja nepravde u svijetu i potrebe da se ta nepravda ispravi. A na kojem je mjestu je bolje iznijeti svu tu ljutnju i ogorčenje nego u novinama, gdje ste zapravo na prvoj crti –Carl Hiaasen.

Ovaj diplomski rad bavit će se temom satire u medijima i društvu s posebnim naglaskom na satirični list *Feral Tribune* i internetske stranice *NewsBar* i *The Onion*. Jedan od ciljeva rada je osvijetliti širu sliku satire u današnjim medijima stavljajući u središte koncepte koji „vladaju" medijskim prostorom.

Diplomski rad podijeljen je na četiri dijela. Prvi dio je kratki prikaz medija i kakav oni utjecaj imaju na današnje društvo. U drugom dijelu rada bit će opisan nastanak pojma i ideje satire te vrste satire koje su se pojavljivale kroz povijest s naglaskom na medij kroz koji je satirični izraz bio prezentiran. Treći dio rada bavi se oblicima i primjerima satire na hrvatskim prostorima i okolici te sličnim satiričnim izražajima u inozemstvu. Posebno mjesto u radu dobio je Feral Tribune budući da je to do dana današnjega najvrjedniji i najsnažniji oblik satire koji se pojavio na ovim prostorima. Istražujući knjigu autora Borisa Pavelića nastoji se prikazati na koji je način Feralova satira nastala i koje su bile njegove najznačajnije kolumne i rubrike, koga su točno satirizirali, te kako je jedan satirični list iz Splita djelovao u dvije različite države te u ratno vrijeme između. Zadnji dio rada posvećuje se pregledu internetskih stranica *News Bar* i *The Onion*, njihovom sadržaju i značaju kao predstavnicima moderne satire, ali i primjerima vizualne satire u medijima.

Ideja ovog rada jest prikazati značaj satire, koju točno ulogu satira predstavlja u društvu te u kojim medijima je satira najviše zastupljena odnosno kako ti mediji utječu na poruku satiričnog sadržaja. Cilj rada je prikazati koliko je zapravo satira i svaki oblik satiričnog izražavanja bitan u modernim, slobodnim i demokratičnim društvima. Rad želi prikazati da je satira izvrstan oblik društvenog korektiva koji kroz autorsku formu putem humora nastoji ukazati na probleme, nevaljalosti i nepravde te dokazati kako satira nije samo obični cinični oblik izražavanja kojemu je cilj isključivo naglasiti manjkavosti i mane pojedinca i društva, već zdrava kritika koja nastoji pružiti drugačiju perspektivu gledanja na aktualnosti u društvu.

2. MEDIJI

Prije nego što se u radu počnem detaljnije baviti pojmom satire i njenim primjerima opisati ću definiciju i značenje modernih medija dvadesetog i dvadesetprvog stoljeća koji su ključni za funkcionalnost i shvaćanje satire. Najopćenitije shvaćanje satire je ta da je ona kritika društva, no ovdje je važno razumjeti što riječ društvo zapravo znači. U toj definiciji naznačeno je da se satira može baviti svim sferama ljudskoga života, od pojedinca do mase. Također, to uključuje i sve sfere ljudskog djelovanja koje čine kulturu i tradiciju, umjetnost, filozofiju, znanost, zabavu, politiku, ideologiju, povijest te općeniti napredak ljudskog društva. Kada na ovaj način postavimo definiciju satire vidljivo je koliko sličnosti, gledajući područje zanimanja, mediji imaju sa satirom. Suvremeni mediji su od sredine dvadesetog stoljeća počinju svoj interes i djelovanje šire na razne društvene sfere te su svojim širenjem i tehnološkim razvojem stigli do razine da gotovo ne postoji stvar koja je poznata ljudskom rodu, a da već nije obrađena putem jednog od suvremenih medija.

Riječ medij latinskoga je podrijetla (lat. medius – srednji, u sredini). Medij najčešće određujemo kao sredstvo komuniciranja ili prenošenja vijesti, međutim, da bismo na konkretan i precizan način definirali medij, ali i njegove uloge i funkcije, moramo imati u vidu da postoji mnogo tumačenja svrhe, ali i funkcije medija i novinarstva. Ovisno o tome tko tumači medije (znanost, poslovni ili politički krugovi), razlikuju se pogledi na medije, odnosno uloge medija u suvremenom svijetu. U komunikacijskim znanostima medij je fizičko ili tehničko sredstvo pretvorbe poruke u signal koji se može slati kanalom. Oni su sredstvo kojim se ostvaruje komunikacija, posrednici su između vlasti i javnosti, informiraju javnost o svim relativno važnim temama za društvenu zajednicu, a sve to kako bi ispravno formirali javno mišljenje građana. Pri tome valja, više nego je uobičajeno, uzimati u obzir i njihovu ideologiziranost. (Juričić 2017:128)

2.1. Definicije medija

Snažan razvoj medija dogodio se tijekom 20. i početkom 21. stoljeća. Osim razvoja elektroničkih medija, za razvoj medija općenito zaslužne su društvene i humanističke znanosti, kao i konkretne društvene okolnosti. Usporedno s razvojem tehničke i tehnološke baze novinarstva, razvijale su se mogućnosti te poboljšavali uvjeti rada u novinarstvu. (Juričić 2017:128)

Pojam koji se u suvremenoj teoriji rabi u barem četiri značenja: 1. fiziologijskom, kao osjetilni modus komunikacije: auditivni, vizualni, olfaktivni, taktilni... te njihov međusobni

odnos (intermedijalnost); 2. fizičkom, kao građa različitih umjetnosti: jezik, kamen, boja, ton, ..., 3. tehnologijski: kao sredstvo posredovanja između znakovne proizvodnje i potrošnje: usmenost, pisanost, fotografija, filmsko platno, televizijski, računalni zaslon, radio, gramofon, magnetofon, cd player ...., kao i njihov međusobni odnos (intermedijalnost); 4. sociologijsko, kao institucijsko – organizacijski okvir komunikacije: gospodarstvo, politika, znanost, odgoj. (Biti, 2000:302)

Mediji kroz povijest razvoja predmodernog i modernog društva, sredstva su komunikacije koja se prilagođavaju društvenim promjenama, ali uvijek u funkcije održavanja date strukture društvene moći. Njihov utjecaj na proces društvenih promjena je marginalan, tj. bez jasno iskazanog utjecaja na promjene. U današnjem društvu koje se nalazi u tranziciji, što je karakteristično za svako povijesno razdoblje razvoja društva, samo se ti procesi tranzicije danas odvijaju brže, mediji pokazuju eksplicitni interes da participiraju u strukturi društvene moći. Otvara se proces osamostaljivanja dijela medija koji su u proteklim razdobljima bili pod kontrolom države i/ili oligopolnih organizacija. Taj proces mijenja ulogu medija u društvo, a time društvenu funkciju medija, u odnosu na prethodna razdoblja. Mediji postaju izravni pokretači društvenih promjena, ali i participiraju u strukturi društvene moći. To se manifestira u činjenici da je suvremena tehnologija omogućila dijelu medija oslobađanje od kontrole države i krupnog kapitala te tako oslobođeni mediji teže društvenoj moći. Tu moć usmjeravaju poglavito u odnosu na politiku i političara, što mijenja tj. slabi dosad neupitan model parlamentarne demokracije, a mediji osvajaju sve veću društvenu moć. Karakteristika postmodernog ili postmasovnog društva je medijska zasićenost, a dostupnost brojnih poruka koje se prenose putem medija, odražava kompleksnost društva na prelaznu. Ta kompleksnost suvremenog društva prepoznaje se po „upitnosti jedne istine“ i višeznačnosti svakog pitanja, svake društvene teme. U toj kompleksnosti društva, postmasovni mediji omogućuju gotovo svakom pojedincu da ima svoju istinu i da je plasira u medijski prostor. Ta revolucija dovela je do zasićenosti informacijama, što vodi i do brojnih interpretacija istih činjenica, pa je teško utvrditi što je „objektivno“. Virtualni svjetovi koji nas danas okružuju dodaju novu dimenziju iskustvu i stvarnosti. (Duličić, 2014:96)

2.1.1. Interakcija fiziologijskog i tehnologijskog značenja medija

Predmetom teoretičara pisma, odnosno pisanosti postaje od sredine 60-ih godina 20.st. (Innis, Havelock, McLuhan, Goody…), a tijekom 80-ih godina i tzv. mikropovijesti čitanja koja se sa svojim istraživanjima nadovezuje na empirijski ogranak teorije recepcije (Darnton, Chartier, Schon). Teorija se pisma/pisanosti usredotočuje na promjene koje su otkriće,

transformacija i institucionalizacija pisma izazvala u strukturi u procesu zaključivanja, samim time i strukturi kulturalnih ostvaraja. (Biti, 2000.)

O interakciji medijskih značenja sažeto je prikazano u tekstu *Mediji, transmisija, ideologija* Borisa Postnikova s Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Tekst pruža prikaz temeljnih koncepata interdisciplinarnoga projekta mediologije, referirajući se na rad francuskog filozofa Regisa Debraya. Osobitosti njegova pristupa problemskom polju medija i ideologije naglašene su usporedbama s nizom teoretičara poput McLuhana, Flussera, Deborda i Žižeka.

Središnji su pritom pojmovi transmisije, komunikacije i ideologije medija te mediosfere. Kako navodi autor teksta, prijelaz s polja komunikacije na polje transmisije ključan je za mediologiju. Komunikacija podrazumijeva sinkronijsku disperziju informacija, a transmisija dijakronijsku što znači da se proučavanje komunikacije zanima tehničkim sredstvima, a transmisija institucijama. Stoga, komunikacija uspostavlja društvo, a transmisija zajednicu i kulturu. Komunikacija je nezaobilazan, ali ne i dovoljan uvjet transmisije, a mediolog uvijek mora imati u vidu dijalektiku koja je među njima na djelu jer mediologa zanima njezin povijesni put, tradiranje, sukobi koji proizlaze iz čovjekova nastojanja da tu poruku ne prenese samo svojim suvremenicima već da ju sačuva za svoje potomke. Autor se dalje na mediološka istraživanja referira kao na biblioteku gdje naglašava kako kultura nastaje skladištenjem, a mediologija se zanima materijalnošću kulture i njenim posredovanjem. (Postnikov, 2004.)

Debray u svojoj knjizi *Uvod u mediologiju* iznosi nešto slobodniju analogiju određivanja pojma medija gdje koristi četiri aspekta medija MarshalaMcLuhana, a to su: 1. Medij kao opći postupak simbolizacije. U ovome slučaju radi se o samom tekstu, a mediologija se može, primjerice, baviti izučavanjem razvoja pisma – od fonetskog slogovnog preko konsonantnog do današnjeg pisma. 2. Medij kao društveni kod komunikacije, u ovom slučaju to je jezik. 3. Medij kao potporna građa sustava, odnosno površina za primitak natpisa ili arhiva. 4. Medij kao sredstvo zapisa popraćeno u paru određenom mrežom distribucije. (Postnikov, 2004.)

2.2. Medijske funkcije

O funkcijama medija pisalo je dosta autora. U prikazanoj tablici navedeno je troje autora i što su oni smatrali funkcijama medija:

Rus Mol i Zagorac – Keršer	JeanClaudeBertrand	Tena Martinić
informacija	promatranje sredine	informacijska funkcija
artikulacija	osiguravanje socijalne komunkacije	selekcijska i interpretacijska funkcija
agendasetting	predstavljanje slike o svijetu	eksplikacijska funkcija
kritika i kontrola	prenošenje kulture	obrazovna funkcija
zabava	prinos sreći i zabava	zabavljačka funkcija
obrazovanje	Prodaja	estetska funkcija

Analizirajući stavove brojnih teoretičara, vidljivo je da gotovo svi imaju različite stavove o tome koje su funkcije medija. Svaki medij, po svojoj prirodi, predodređen je za neke funkcije. Tako tisak informira, televizija informira i zabavlja, radio uglavnom zabavlja, potom informira i slično. Mediji danas imaju ulogu biti pouzdana društvena aktivnost koja je neraskidivi dio modernog i suvremenog života:. Glavne odlike medija jesu da utječu na formiranje masovnoga konzumentskog društva koje je uglavnom u rascijepu sa samostalnim odlučivanjem pa ih u tome smislu i razlikujemo prema snazi ekspresije, ali i utjecaja na publiku. (Jurčić, 2017:123)

2.3. Televizija kao masovni medij

Fotorealizam, često nazivan i hiperrealizam, super-realizam, razvija se iz pop - art kao otpor apstraktnom ekspresionizmu i minimalizmu kasnih šezdesetih i ranih sedamdesetih godina. Utjecaj televizije je vidljiv te ga primjećujemo kod umjetnika fotorealizma u mjeri dovoljnoj da bi mogao imati utjecaj na njihov izraz, gdje je moguće da umjetnik sputava svoj karakter u vizualnu strogoću fotografije radi što manjeg odstupanja od vjernog prikaza ljudi i prostora na način kako ga to prikazuje fotografija ili televizijska slika. Pritom se to ne odnosi na tehnologiju nastanka slike nego na prikaz završnog proizvoda. U svijetu u kojem medij televizije ima toliko snažan utjecaj na oblikovanje javnog mnijenja treba obratiti pozornost na oblike manipulacije koje se tim, nekada puno vjerodostojnijim medijem, odvijaju. “Politička previranja, promjene u globalnim interesima, sukobi oko izvora i načina trošenja energije uskoro će još i više i brže nego dosad mijenjati svijet. (Matančević, 2016 :7-9)

Premda su sekundarne socijalizacijske institucije, mediji dobivaju primarno značenje u vremenu brzih promjena i učestalih inovacija. Kao što je moderna tehnologija čovjeka stavila u poziciju servomehanizma, tvrdio je M. McLuhan, to su učinili i mediji. Jer umjesto da se

njima služi i da mu služe, mediji postižu obrat: čovjek im se okreće kao prema božanskim bićima. Umjesto da su utočište istine i nositelji ideala pravednosti, dobrote i ljepote, što je bio davni Platonov san da pomoću filozofije ostvari idealnu državu, mediji su dobili ulogu nagovaratelja na nešto što baš i ne mora biti istina, pravda, dobrota ili ljepota. Medijima nije cilj donijeti mir i jedinstvo, univerzalni jezik i nov osjećaj zajedništva, tvrdi B. Fawcett. Televizija čini upravo suprotno: umjesto elektroničke demokracije, televizija danas predstavlja kaotičan niz ograničenih specijalnosti čiji sadržaj kontroliraju korporacijski sponzori. Na osobnom planu, televizija je također donijela loše: nepokretnost, pošast debele djece, smanjenje misaonosti, sveopći konzumerizam i nekritičko gutanje bezveznih činjenica. (Šundalić, Heteši, 2006:273)

Zahvaljujući empirijskim nalazima koji su pokazali da je televizijski prijemnik u američkim domaćinstvima prosječno dnevno uključen oko sedam sati, skrenuta je pozornost na to da je, već zbog same količine, dnevna izloženost nužno neselektivna, ritualizirana, u većoj mjeri određena navikama nego specifičnim interesima te da ne ostavlja samo akcidentalne, nego i dublje i trajnije posljedice. Taj je uvid uobličen u tzv. kultivacijsku teoriju u okviru koje se konceptualno jasno razdvajaju dvije vrste učinaka: učinci prvog reda ili neposredne posljedice manifestnih programskih sadržaja i učinci drugog reda, više vezani uz vrijednosti, uloge ili trajne političke orijentacije. Što se tiče izraženosti, posljedice izloženosti smatraju se pojedinačno malim, no kumulativno znatnim, pri čemu se opći i konačni smjer utjecaja ocjenjuje konzervativnim. Televizija, naime, dugoročno djeluje tako da pojačava postojeće vrijednosti, bitno pridonoseći održavanju društvene inercije. (Richtar, Milas, Burušić, 2000 :570)

2.3.1. *Celebrity* kultura današnjice

Otprilike od 50-ih godina prošloga stoljeća u SAD-u, a desetljeće kasnije i u ostatku tzv. zapadnih društava, trend posvećivanja sve većeg i većeg medijskog prostora poznatim osobama u stalnom je porastu. Slavnim osobama se dodjeljuju pozicije "trendsettera", osoba koje kreiraju i utiru put novim životnim stilovima i obrascima.

Ovaj se medijski fenomen pokazao kao idealni motiv za satirične sadržaje. Najčešći satirični tekstovi, a nekad i cijeli fokus vezan je za pojavu neke slavne osobe u medijima. Kada su u pitanju slavne osobe satiričan tekst će u svom fokusu imati upravo onu

karakteristiku te osobe koja najviše privlači mase, odnosno društvo što znači da iako je glavni motiv slavna osoba satira zapravo komentira ili kritizira društvo u cjelini ili jedan njezin dio.

Potrebno je dodati kategoriju novih, suvremenih slavnih osoba. Za ovaj tip "slavnih" današnjice, često pokupljenih iz anonimne mase, tipično je da iza svog statusa »zvijezda« ne nude ništa, potvrđujući time tezu Daniela Boorstina, koja se u različitim varijacijama već frazeološki često ponavlja u literaturi na ovu temu. „Slavna je ona osoba koja je poznata zbog svoje poznatosti“, 30 što evidentno cilja na znamenito predviđanje Andyja Warhola iz šezdesetih godina o petnaest minuta slave koja će u budućnosti svima pripasti. (Hromadžić, 2010 :570)

Medijski potpomognuto društvo spektakla, status »selebritija« i kulturu »slavnih« ne smije se svoditi na benignu razinu, već je takav koloplet fenomena potrebno podvrgnuti preciznoj dekonstrukciji te ukazati na splet ideoloških vrijednosti koje određuju celebrity kulturu. Kao prvo, definicija »uspjeha« i popularnosti programa u kojima se pojavljuju »selebritiji« jest njihovo uspješno marketinško trženje. To su programi koji predstavljaju idealan okvir za medijsku reklamno-oglašivačku strategiju, a likovi koji defiliraju kroz njih prolaze svojevrstan »casting«, selekciju zadovoljavanja tržišno-prodajnih kriterija. Dakle, ključni kontekst cijele priče jesu reklame unutar kojih svi protagonisti takvih programa predstavljaju tek puke statiste potopljene u oglašivačku realnost. Pritom, kako je već rečeno, osobe inkorporirane u takav, profitno orijentiran vrijednosni sustav, ne dolaze više nužno samo iz domene popularne kulture, već i iz politike, religije, znanosti. Sve to samo simbolizira izuzetnu kooptacijsku moć suvremene tržišno-marketinške kapitalističke industrije. Produkcijska industrija »slavnih« područje je konstantne borbe različitih interesa, prije svega po pitanju profitabilne kontrole komodifikacijskih procesa, oličenih i kroz pitanja poput »Tko odlučuje kako će celebrity izgledati; o čemu će govoriti i s kim? Novi tip »zvijezda« ne nudi ništa, nikakav konkretan uradak, projekt zbog kojeg bi osoba postala poznata i popularna, također je potrebno dovesti pod znak pitanja. Naime, intimna intriga, skandal, afera, trač, sve ono čime celebrity kultura obiluje, unutar prethodno opisanog medijskog, a time i sve više općedruštvenog sustava, koji je baziran upravo na tabloidno-senzacionalističkim principima, vrlo se dobro prodaje. Treće, etički kriteriji. Kako prikladno tretirati primjerice reality TV, kao jedan žanr unutar medijski konstruiranog društvenog spektakla, s primjerima medijskih uradaka kakav je Survival, u kojem roditelji ne prezaju uputiti svoju malu djecu u surove životne okolnosti, praćene televizijskim kamerama, a da pritom čak niti nisu nužno i primarno rukovođeni samo materijalnim interesima, već upravo

pukom aspiracijom ka "slavi" svoje djece i njih samih? Tu se postavlja pitanje izravne odgovornosti samih medija i zakona o medijima. (Hromadžić, 2010 :626)

2.4. Medijski utjecaj

Činjenica je kako su se znanstvene paradigme o utjecaju medija mijenjale pa još uvijek među znanstvenicima ne postoji izričita suglasnost o tome jesu li utjecaji medija pozitivni ili negativni. Sredstva masovne komunikacije predstavljaju jako bitan čimbenik djelovanja suvremenoga čovjeka kao i razvoj njegove osobnosti. Glavni je cilj medija zadovoljavanje potrebe čovjeka da bude obaviješten o važnim društvenim procesima i svim relevantnim događanjima, a preko medija se prenose informativni, edukativni i zabavni sadržaji koji imaju utjecaj na svaku osobu. Pozitivan utjecaj medija ogleda se u stjecanju znanja i umijeća, usvajanju znanstvenog i kulturnog nasljeđa, bogatstvu moralne i socijalne dimenzije te razvoju stvaralačkih sposobnosti. Međutim, mediji vrše i negativan utjecaj na pojedince, a također često sugeriraju njihovo društveno ponašanje. Taj negativan utjecaj vrši se preko prezentiranja onih sadržaja koji favoriziraju nasilje, pretjerani konzumerizam, kriminal i slično. Kad je riječ o stavu znanstvenika o utjecaju medija, oni još uvijek dvoje o tome jesu li ti utjecaji pozitivni ili negativni. (Juričić, 2017 :133)

Medije, s jedne strane, smatramo jako pozitivnima. Oni mogu potaknuti na određeno ponašanje, doprinijeti razvoju društva u cjelini, poticati toleranciju, smanjivati razliku između društvenih slojeva, poticati maštu i kreativnost. Ipak, najvažnije pozitivne strane medija su informiranost, obrazovanje i zabava. Informiranost je, jednako kao i komunikacija, iznimno važna u društvu. Danas mnogi ističu kako živimo u informacijskome društvu pa u tom kontekstu suvremeni čovjek ima potrebu za informacijama jer mu pomažu u funkcioniranju društvenog života. Utjecaj medija na život čovjeka velik je i raznolik. Mediji su sastavni dio naših života jer preko njih dobivamo informacije o svijetu. Oni nas educiraju, zabavljaju i šire naše spoznaje. (Juričić, 2017 :134

Snaga je medija upravo u tome što beznačajno pretvara u značajno, nepoznato u poznato. Medijska promocija od anonimnih osoba stvara megazvijezde s osobinama koje u stvarnosti nemaju. Moć je medija u stvaranju javnog mnijenja prema potrebi moćnih političkih ili tržišnih interesa. Prosječni građanin, tzv. čovjek s ulice, preuzima uglavnom nekritički od medija ponuđen sustav vrijednosti i obrasce ponašanja, jer ga baš oni čine građaninom određenog društva u određenom vremenu.(Šundalić, Heteši, 2006 :273)

Mišljenje o štetnom utjecaju medija posebice se očituju u stavu da mediji potiču:

- pretjeran konzumerizam
- opsjednutost zabavom
- manipulaciju
- jezičnu nekulturu
- pornografiju
- rodnu diskriminaciju
- pasivizaciju
- nasilje.

Činjenica je kako mediji imaju i veliki broj negativnosti, ali za to ipak nije moguće okriviti samo medije. Potrebno je sagledati cjelokupni kontekst, odnosno društvenu zbilju u kojoj mediji djeluju.(Jurčić, 2017 :135)

Odvraćanje pozornosti s ključnih sadržaja, zadaća je medija u odnosu prema javnosti, a u interesu korporacija, vlasnika medija, tvrdi veliki kritičar globalnog kapitalizma N. Chomsky. Mediji najčešće imaju zadaću discipliniranja umova, pretvaranja sudionika u gledatelje. Tu pasivizacijsku ulogu mediji posebice vrše kroz reklamu. U reklami, postigli su to mediji, nitko više ne traži istinu ili laž, reklama je iznad toga. U brižnom doziranju diskursa „informacije" i diskursa „konzumacije" postiže se premoć ovog posljednjeg, tvrdi Baudrillard. U pozadini svih vijesti je jedinstvena shema, shema konzumacije. Njoj su podređena kreiranja reklame koja je izgubila spontanost i postala „fabriciranom novošću" čiji je zadatak od predmeta načiniti događaj. Komercijalizacija je, pokazuje svakodnevica, odmakla medije od njihove primarne funkcije – prenošenja obavijesti, te ih pretvorila u kreatore stavova i modela mišljenja. Pri tome ne samo da su mediji u funkciji promocije naručitelja „događaja", već su i u funkciji samopromocije.

Mjerenje gledanosti nekog programa na televiziji čini ga isplativim ili ne, naklada dnevnih i tjednih tiskovina produžuje im život ili ih gasi. Sve se medijski opravdava tržištem, pa i sami mediji. (Šundalić, Heteši, 2006 :273)

2.5 Suvremeni mediji i digitalno društvo

Za moderno, demokratsko i civilno društvo mediji su od izuzetne važnosti. Uzimajući u obzir kako svako demokratsko društvo teži slobodi kretanja informacija te širokoj komunikaciji, suvremeni mediji 21. stoljeća imaju ključnu ulogu u ostvarivanju tih

demokratskih težnji. Pojavom interneta koncem 20. stoljeća društvo dobiva mogućnost pristupu i širenju neograničenog spektra informacija gdje tehnički aspekt medija stječe jednu potpuno novu dimenziju.

Kako očuvati demokratsku sferu u uvjetima sve veće komercijalizacije gdje se preferiraju sadržaji koji ne problematiziraju goruća društvena pitanja? Liberalizacija i pojava suvremenih medija u proteklom je desetljeću dovela do dinamičnijeg, kompleksnijeg i demokratičnijeg medijskog sustava. Uloga medija kao promotora javnih interesa znatno je ugrožena te je uloga demokratskog društva i glas javnosti od presudne važnosti kao zagovornika na orijentiranje medija prema javnom interesu. Sloboda govora i pluralizam mišljenja trebale bi biti osnova demokratskog društva, a ne sredstvo bogatih i moćnih da kroz medije kontroliraju javnost. Razvojem suvremenih medija otvoren je javni forum koji je omogućio interaktivnu komunikaciju i otvorio područje potencijalnog demokratičnog sustava komuniciranja. Nastojat ćemo promotriti vid demokracije kroz suvremene medije iz dva gledišta. Prvo govori o suvremenim medijima u ulozi protagonista demokracije kroz sustave moderne tehnologije, dok drugo gledište promatra medije kao stjecatelje moći koji se služe prividnim metodama demokratičnosti sustava kako bi pridobili šire mase kojima mogu manipulirat. (Benić, 2012. :28-29)

Kada polazimo od prve pretpostavke uočavamo kako je internet medij koji je prepun korisničkih sadržaja, nudi izvrstan potencijal za izražavanje građanskih prava i isticanje ljudskih vrijednosti. S tehnološke strane, prostor neograničenog računalnog umrežavanja čiji protokoli cenzuru interpretiraju kao računalnu pogrešku i zaobilaze je koristeći globalnu mrežu, idealni su uvjeti za slobodu govora i izražavanje vlastitih ideja bez kontrole. Društveni svijet interneta je jednako raznolik i oprečan kao i samo društvo, tvrdi Castells. On smatra kako virtualna zajednica funkcionira na osnovi dva kulturna svojstva: prvo je vrijednost slobodne, nehijerarhijske komunikacije koja u svijetu medijskih konglomerata i cenzorske vladavine birokracije predstavlja globalnu slobodu govora u malom. Slobodu govora ističe kao najvišu vrijednost interneta. Drugom zajedničkom vrijednošću smatra samousmjereno umrežavanje, odnosno mogućnost da svatko pronađe svoj interes na mreži i kreira i objavi vlastitu informaciju. Internet nudi mogućnost kolektivnog i pojedinačnog izražavanja protesta protiv vladinih agencija ili korporacija koje provode ugnjetavanje ili izrabljivanje. U skladu s Informacijskim dobom ti pokreti pronašli su odgovarajući medij unutar kojega se mogu organizirati i tako potaknuti nove ideje društvenih promjena kao svojevrstan odgovor manipulaciji. (Benić, 2012.)

3. POJAM, POVIJEST I BIT SATIRE

Kao uvod analitičkom sagledavanju modernih medijskih primjera satire potrebno je promotriti značenje samog pojma i njegove povijesne primjene, ne bismo li tako potvrdili da je moć satire gotovo jednako opipljiva i potrebna danas kao i u antička vremena. Satira je jedan suvremeni koncept koji bezvremensko pluta poviješću čovječanstva bilo da je izvor zabave ili alat za popločavanje puta k većoj promjeni. Naposljetku je potrebno uvidjeti i što nam to zapravo omogućuje satira naše realnosti, točnije, kako nam ta kritička srž satire postaje neizbježnim suputnikom.

3.1. Pojam satire

Prema Hrvatskom književnom leksikonu pod nazivom *Književni leksikon: pisci, dijela, pojmovi* Milivoja Solara, satira je u širem smislu naziv za svako književno djelo koje je podrugljivo, duhovito i najčešće oštro i karikirano osuđuje općeljudske ili društvene mane. Kako je pojam izveden iz stava pisca, danas se ne odnosi na neke posebne književne vrste, nego obuhvaća sve tipove tzv. „satiriževnosti“, a može uključiti neke kraće stihovane vrste i posebne tipove komedije s naglašenom kritikom ljudskih mana (Solar, 2012.).

Važnost satire najviše se očituje u tome što je satira moćan umjetnički oblik koji ima mogućnost usmjeriti pažnju na manjkavosti ljudskog ponašanja i funkcioniranja društva i to na način gdje se objekte satire predstavlja apsurdno i humoristično te tako zabavom dopire do široke publike. Satira također ima mogućnost da zaštiti autora od moguće krivnje ili kritike jer satira u svojoj biti zapravo upućuje na problem, a ne iznosi konačne tvrdnje. Samim tim postaje moćno sredstvo za svakog disidenta koji je okružen nepovoljnim, odnosno neprijateljskim društveno-političkim sustavom.

Određeni američki teoretičari jezičnog narativa, lingvistike te društvenih znanosti poput američkog autora M.D. Fletchera, koji potpisuje nekoliko knjiga vezanih za kritiku satire te profesora lingvističkih znanosti na sveučilištu u Miamiu, Franka Palmieria, navode kako je satira verbalna agresija gdje se određeni povijesni konteksti izvrguju ruglu (Fletcher, 1987) ili kako satirični izričaj djeluje indirektno kroz parodijski oblik popularnih formi poput televizije, ustaljenih diskursa te dogmatskih izjava (Palmieri, 1990.) Te definicije su jasne te odvajaju satiru od drugih djela, ali i dalje ne govore što se točno satirom želi postići.

Za potrebe ovog rada satiru ćemo poimati kao bilo koje autorsko djelo, bilo izneseno pisanom riječju, nekim umjetničkim oblikom poput slike ili karikature te usmeno, a da pritom

sadrži sljedeće karakteristike koje su navedene u radu MeganLeBoeufsa Sveučilišta Rhode Island pod nazivom *Moć ismijavanja: Analiza satire*, a to su: kritika, ironija te implicitnost. Satira je oduvijek kritizirala neki oblik ljudskog ponašanja, poroka i ostalih manjkavosti s namjerom da se publici približi pogled iz drugačije perspektive te tako podigne stupanj, odnosno svijest za društvenom promjenom. Ironija se koristi kako bi se humorom i apsurdom stvorio terapeutski učinak na publiku te bi se na taj način određeni problemi kritizirani satirom lakše podnijeli. Jedna od najvažnijih stvari vezanih uz shvaćanje satire je to da je ona implicitna i ne iznosi konačne sudove kako je nešto loše, nevaljalo i pogrešno, nego implicitno apsurdom i preuveličavanjem dekonstruira prirodu određenog problema, odnosno teme satire. (LeBoeuf, 2007)

Dakako, u ovu definiciju treba uvrstiti i činjenicu kako bi nekakav satiričan izričaj došao do javnosti mora nastati u demokratičnom, a ne u autokratskom društvenom uređenju budući da autokratska društva ne dozvoljavaju nikakav oblik diskreditacije načina djelovanja takvog društvenog sistema te samim time satirična djela i izričaji nikad ne bi ni nastali te bili dostupni široj javnosti.

3.2 Povijest satire

U ovom odlomku bit će prikazano koliko dugo se satira koristi kao sredstvo društvenog korektiva te općenite kritike svih sfera društva te kako se žanr satire razvijao usporedno s razvojem komunikacije i medija, odnosno sredstvima komunikacije. Prema nekim povjesničarima, prvi primjeri satiričnog izražaja sežu čak četiri tisuće godina u prošlost, točnije u stari Egipat gdje su pronađeni određeni zapisi iz kojih se može iščitati neki oblik kritike i nezadovoljstva određenog dijela tadašnjeg društva. Satira je ostala prisutna i veoma popularna kroz cijelu povijest civilizacije pa je tako još iz starogrčke i rimske književnosti i kazališta pa sve do današnjih modernih medija i sredstava komunikacija sačuvala svoju bit i ideju.

Jedan od prvih primjera satiričnog izražaja pronađen je u Egiptu, te prema navodima arheologa potječe iz 2000. godine prije Krista. Njemački Egiptolog iz dvadesetog stoljeća, WolfgangHelck, u svome djelu *Doktrina Dwa-xtjj navodi* kako se na pronađenom kamenom artefaktu nalazi niz opisa različitih djelatnosti čovjeka poput poljoprivrede, trgovine, ribolovstva i slično, ali u jako negativnom svjetlu s naglaskom na to kako su zapravo pisari, odnosno učenjaci, viša društvena klasa od svih onih koji se ne bave naukom te samim time ne pridonose napretku društva (Helck, 1970). Ovaj zapis na kamenu poznat je još kao *Satira obrta.*

Antička Grčka zasigurno je iznijela neke od prvih oblika satire i kritike društva čiji se temelji koriste i danas. Jedan od takvih primjera je grčki pisac komedija Aristofan. Vrlo malo informacija možemo naći o njegovom životu, a jedino što se zna o njemu su njegova djela. Aristofanova komedija pod nazivom *Aharnjani* djelo je koje govori o peloponeskom ratu koji se vodio između Sparte i Atene. Aristofan se jako protivio peloponeskom ratu jer je uvidio kako se njegovi suvremenici bogate na ratnim stradanjima. Njegove komedije vrlo izravno iznose svoju bit, a to je oštra kritika tadašnjih oligarha koji drže vlast te parodiranje i ironiziranje društva sklonog praznim demagogijama, lakoumnosti, pohlepi, nesavjesnosti, šovinizmu i svim onim karakteristikama koje će, kako Aristofan kaže, dovesti Atenu do propasti. Nadalje, Aristofan je značajan i po tome što ni poznati suvremenici nisu uspjeli izbjeći njegovom parodiranju i ironiziranju. Sokrata je oslikao kao nestabilnog mudraca, sofista u svome djelu *Oblaci*. Aristofan je u komediji *Žabe* prikazao i Eshila i Euripida u nadmetanju za najboljeg tragičara. Aristofan kritizira Euripida kao lošeg pjesnika istovremeno prezentirajući prvu obrazloženu i detaljnu kritiku; Njegova komedija razlog je zašto ga se smatra začetnikom književne kritike. U djelu prikazuje sukob između Eshila i Euripida temeljen na njihovom pokušaju dokazivanja najboljeg tragičara. Aristofan nije sklon bezrazložnom i plitkom izrugivanju, njegova kritika je detaljna i elaborirana. Zanimljivo je to da je njegova komedija *Ptice* među prvim djelima utopističke tematike i nerijetko izvor inspiracije drugim piscima. (Tronski, 1951)

Naime, u tom se djelu traga za zemljom u kojoj se najsretnije može živjeti, jedna osnovna premisa utopističkog žanra. U svome se djelu *Lizistrata* zalaže za pacifističke ideje, te ideju da se Atena i Sparta(koje su se tada borile u Peloponeskom ratu) ujedine kako bi zajedno vladale Grčkom. U tom djelu žene odlučuju muževima uskratiti spolne odnose sve dok rat ne završi (Sutton, 1993)Važno je napomenuti kako je uz Aristofana još jedan pisac iz antičke Grčke pisao kritički o društvu, a to je Menip iz Gadare za vrijeme 3,stoljeća prije Krista. Svi su njegovi originalni zapisi izgubljeni te se o njegovom izričaju jedino zna kroz djela kasnijih autora koji su pisali inspirirani njegovim djelima, a taj izraz je još poznat kao menipska ili menipejska satira.

Prema *Književni leksikon: pisci, djela, pojmovi* Milivoja Solara, menipska satira je antička književna vrsta koja se odlikuje prozom protkanom stihovima, s naglašeno ironičnom obradom i kritikom osobito svih vrsta dogmatizama. Ugled je stekla djelom rimskog pisca Marka TerencijaVarona – *SatiraeMenipae*. Služi se svim vidovima komike, osobito parodijom i karikaturom, a nastoji povezati ozbiljnu pouku, uglavnom sa stajališta zdravog

razuma, s ironijom, šalom i komedijom. U novije vrijeme, osobito zbog utjecaja teoretičara Mihaila Bahtina, smatra se jednom od temeljnih književnih vrsta u nastanku novovjekovnog romana, pa se njezin utjecaj pronalazi u glasovitim djelima poput Rabelaisova *Gargantue* i *Pantagruela* i Voltaireova *Candidea*, sve do nekih ostvarenja suvremene negativne utopije, npr. Huxleyev *Vrli novi svijet* (Solar, 2012).

Prvi poznati naziv za satiru dolazi iz antičkog Rima gdje ju je prvi kritički obradio Kvintilijan. On je bio poznati rimski učenjak i retoričar koji je bio iznimno važan za prve srednjovjekovne i renesansne škole retorike i pisanja. Kvinitilijan je prvi upotrijebio riječ „satira“ kako bi opisao zapise i fragmente rimskog pisca Gaja Lucija. Ipak, najzapaženiji satirički izražaji dolaze od rimskih satirista Horacija i Juvenala po kojima se i dan danas nazivaju tipovi satiričnog izražaja.(Cuddon 1998).

Horacije je prevedeno ime klasičnog rimskog pjesnika i satiričara, čije je latinsko ime bilo Quintus Horatius Flaccus. Živio je u 1. stoljeću prije Krista, a njegova knjiga *Ars Poetica* bila je definitivni izvor poetske forme sve do 19. stoljeća. Skovao je mnoge fraze koje su danas u uporabi, uključujući „carpediem“, ili "iskoristi dan". Njegove su satire zanimale dominantna filozofska uvjerenja starog Rima i Grčke. Takav pristup bio je veoma popularan jer se zabavlja ljudskim manama, ali je općenito topao prema samom čovječanstvu. Ovakav oblike satire danas je poznatiji pod nazivom horatinska satira. Nakon pada Zapadnog rimskog carstva nasljeđe horatinske satire pada u zaborav sve do uspostave srednjovjekovnih i renesansnih škola koje ponovno ovaj izričaj vraćaju u život. Do danas postoje neka od najpoznatijih djela zapadne književnosti koja su svoj humoristični i satirični izražaj crpile iz ideje horatinske satire, a prvo takvo djelo je je roman *Canterbury Tales autora* GeoffreyaChauceraiz 16 st. Čak je i francuski pisac iz 16. stoljeća, Rabelais, bio toliko poznat po svojoj inteligentnoj komediji da je inspirirao frazu „Rabelaisianwit“ ili prevedeno Rabelaisova dovitljivost. Chaucer i Rabelais crpili su inspiraciju od Horacija, koristeći svoje društvene satire kao hirovite priče koje su ostale cijenjene do danas. Neki od najpoznatijih satiričnih izražaja do danas nose tipove horatinske satire, a to su, primjerice *Huckleberry Finn* Marka Twaina te u moderno doba televizijska animirana serija *The Simpsons* autora Matta Groeninga. (Wisegeek, 2008)

Juvenalijanska satira je druga od dvije glavne podjele satire, a karakterizira je gorka i abrazivna priroda. Može se izravno suprotstaviti horatinskoj satiri, koja koristi mnogo nježniji oblik ismijavanja kako bi istaknula ludost ili neobičnost. Juvenalijanski satirist češće će vidjeti motive svoje satire kao zlo ili aktivno štetno za društvo, te ih napadati s ozbiljnom

namjerom da naškodi njihovom ugledu ili moći. Dok juvenalianski satiričar često napada pojedince na osobnoj razini, njegov najčešći cilj je društvena kritika. Primarno oružje juvenalijanske satire je prezir i ismijavanje. Često će satiričar preuveličavati riječi ili poziciju protivnika ili ih smjestiti u kontekst koji naglašava njihove mane ili samo-proturječja. Satirični komad može biti ispisan kao izravna kritika ili u obliku proširene analogije ili naracije. Često su likovi u juvenalijanskoj naraciji tanko-prikrivene prezentacije javnih osoba ili arhetipova postojećih skupina ili načina mišljenja. Likovi su napravljeni da djeluju tako da se uvjerenja ili ponašanja koja satiričar želi napasti doimaju zlim ili apsurdnim. Primjeri juvenalijanske satire danas su neka od najpoznatijih literarnih i filmskih djela poput Voltaireove *Candide* te djela slavnih pjesnika poput Bulgakova i Byrona. U novije vrijeme to su djela *1984* te *Životinjska farma* Georga Orwella Također motive ovog tipa satire možemo pronaći u filmu Stanleya Kubricka, *Dr. Strangelove*te, posebice u animiranoj seriji *South Park* koja i dan danas pravi nove sadržaje. (Wisegeek, 2008)

3.3. Animirani serijal *The Simpsons*

Velikih 673 epizoda krasi ovu popularnu animiranu sariju Matta Groeninga koja je započela svojim emitiranjem još 1989. godine. Prisjetimo se također njihovih prethodnika „TheFlintstones“ (Obitelj Kremenko) koji su također dugi niz godina uveseljavali živote poglavito američkih, ali s vremenom i gledatelja širom svijeta. Koji je razlog uspjeha i dugog vijeka emitiranja ovakvih serija? Koristeći nesklad, sarkazam, pretjerivanje i ostale komedijske tehnike *Simpsoni* satiriziraju većinu aspekata svakodnevnice, bilo da se radi o obitelji, televiziji, religiji, politici. Ono što postižu koristeći animiranu formu i ove tehnike je sama bit satire. Serijal *The Simpsons* bogat je satirom. Bez ikakvog pitanja, Simpsoni su jedna od najinteligentnijih literalnih komedija na današnjoj televiziji. Možda se čini nepodudarnim za one koji su Simpsone promatrali kao običan crtić reći kako je serijal iznimni inteligentan i literalan, ali pažljivim promatranjem otkrivaju se razine komedije koji uvelike prelaze običnu farsu. Vidimo razne slojeve satire koji se nižu jedan preko drugoga, dvostruka značenja, aluzije na visoku i popularnu kulturu, situacijske skečeve, parodiju te samo-referencijalni humor.

Glavni lik Simpsona je ujedno i pokretačka sila same serije je je u njemu sadržana parodija „običnog“ čovjeka. Sa svakom idućom epizodom serije Homer postaje sve više iviše centriran kao nositelj svih naših nepravilnosti, mana, ali i ljudskosti poprimajući oblik junaka i antijunaka u isto vrijeme. Vrlo veliki dio Homerove osobnosti je upravo jedna od

kontroverznijih tema današnjice, a to je konzumacija alkohola, poglavito piva. Njegovo pretjerivanje u alkoholu, ali i hrani, najveća je kritika modernog čovjeka koji većinu svojih problema može okriviti upravo tim navikama. Pretjerivanje u materijalnim i ,nazovimo ih, „dionizijskim“ dobrima gura čovjeka u osjećaje lažne ispunjenosti i opće nezainteresiranosti za različita životna iskustva. Homerov lik pak ne živi u poricanju, on je u potpunosti iskren, on je *summasummarum* svih naših poroka koji uvijek izlaze na površinu koliko god se trudili izbjeći ih. Homer je prikazan kao nepopravljivi obiteljski čovjek, otac koji utjelovljuje američki pogled na svijet i s kojim se poistovjećuju milijuni drugih. Živi u zabludi kada su u pitanju njegovi snovi, paralela koju povlačimo s modernim malograđaninom. Njegovi apetiti i razočaranja su klasični poput svih središnjih sukoba iz kojih su proizašla velika kazališna i književna djela. (Irvin ,Conrad, 2001.)

Dihotomija muškog i ženskog svijeta na vrlo zabavan i šarolik način prikazana je u životu Homera i njegove supruge Marge gdje se najviše ističe kontradikcija Homerovih postupaka i Margeinih želja, koje su također satira na pokušaj uređivanja života, dovođenja stvari do sklada i sličnih utopističkih težnji koje autori Simpsona s velikim užitkom pobijaju i izruguju. Homer je glas koji govori ono što misli i kada znamo da to nije prihvatljivo ili u skladu s parametrima „boljeg svijeta“, dok je Marge sve ono što bismo možda htjeli, osobito poučeni odgojnim metodama zapadnjačke tradicije, ali također znamo da nismo u stanju izvršiti. Pretpostavimo da je netko, nazovimo ju "Lisa" šetao ulicom i pronašao novčanik sa znatnom količinom novca u njemu. Lisa kao moralno ispravan lik, odmah bi vratila novčanik vlasniku i to bi bilo u skladu s njenim vrlinama i dobrim etičko – moralnim odlukama. Uzmimo za primjer Lennya koji kada bi našao novčanik bio u mogućnosti postupiti ispravno – vratiti novčanik, ali bi imao moralnu dvojbu treba li ga ipak ostaviti sebi. Kada su u pitanju neumjereni i zlonamjerni tipovi likova, stvari i situacije se rješavaju i promišljaju drugačije. Neumjerena osoba je u mogućnosti shvatiti što je ispravna odluka, ali će njihov konačni postupak biti u suprotnosti onim ispravnim, odnosno moralnim. Uzimajući za primjer Barta koji je neumjeren lik i lišen moralne odgovornosti. On će podleći želji da zadrži novčanik iako zna što bi bilo ispravno postupiti. Kod zlonamjernog karaktera ne postoji moralna borba između spoznaje što je ispravno i samog čina djelovanja. Takav karakter posjeduje loše moralne ideje te su njegova djela u potpunoj sinergiji s moralno neispravnom željom. (Irvin ,Conrad, 2001.)

Ovo su neki od osnovnih primjera koje autor serijala koristi kako bi satirizirao ljudske obrasce ponašanja i društvo u cjelini. Obitelj Simpson sastoji se od pet članova. Glava obitelji je

Homer Simpson, Marge, Homerova žena te troje djece Bart, Lisa i Maggie. Kroz njihovu svakodnevnicu prelamaju se gotovo svi društveni fenomeni i događaji, povijesno-kulturni motivi te općeniti društveni problemi tako što ih autor satirizira baš kroz razne tipove karaktera obitelji Simpson. (Irvin ,Conrad, 2001.)

Satira stereotipa koje mediji vrlo često prikazuju je možda najveći adut Simpsona kojega nerijetko koriste kako bi izazvali slave smijeha. Šef policije Clancy Wiggum je savršeni primjer korumpiranog i neinteligentnog policajca s previše autoriteta, što je naravno popraćeno prikladnom fizičkom pojavom. Osim fizičkih osobina, njegov karakter je satira na "pokvarene" policajce s kojim se veže uzimanje mita, iskorištavanje moći, pretjerana uporaba sile i nerazmijevanje potreba drugih. U mnogim trenutcima u seriji najviše ga je krasila njegova glupost i korumpiranost. Njegov lik je bio oštra kritika policijskog odjeljenja iz Los Angelesa, ali i svih ostalih slučajeva korumpiranosti policije koji su sve jasniji i rašireniji zadnjih 50-ak godina. (Irvin ,Conrad, 2001.)

Gradonačelnik Springfielda, Diamond Joe Quimbly, je pretjerana karakterizacija korumpiranog i promiskuitetnog političara. Svi mediji koriste političke figure u središtima svojih satirizacijai s potpunim pravom jer su opetovano dokazali nevjerojatnu moć politike da poništi sva nastojanja k"boljem sutra" pod izlikom da ga brane I izgrađuju. Njegovo ime je satira na otrcane slogane iz sheme koje političari koriste na svim razinama vlade. Njegovo ime "joe" aludira na izraz "Average Joe" s konotacijom običnog građanima u pokušaju da se izjednači sa sentimentima svakog svog sugrađana. S druge strane "Diamond" u njegovom imenu simbolizira korupciju i gramzljivost većine političara koji ju vrlo očito iskazuju uz veliku dozu truda da ju opravdaju ili prikriju. Njegov lik satira je i oženjenog čovjeka koji vara svoju ženu s mlađim ženama, a budući da je na poziciji moći radi to bez prikrivanja, što je često slučaj u brakovima moćnika. Ono što jest jasno je da je njegova uloga prikladna za ovakav gradić gdje su svi stanovnici gotovo jednako "iskvareni". Vrlo često se nalazio u situacijama koje su parodija na stvarne događaje iz života političara koji su doživjeli javne skandale. (Irvin ,Conrad, 2001.)

Kroz povijest zapadne religijske tradicije humor je uvijek bio gledan kao nešto negativno jer izruguje i odmiče od ozbiljnosti koju je religija oduvijek nastojala prikazati. S druge strane daleko-istočnjačke religije prihvaćaju humor i nepravilnosti u tradiciji. Kao primjer možemo navest Zen-budizam koji obiluje dosjetljivim i sarkastičnim izrekama nerijetko viđenima i u serijalu *The Simpsons*. Te striktnosti i ograničenja zapadnjačke religije

su često na meti autora Simpsona. Osobito zanimljiv primjer je kada Homer osnuje vlastitu religiju, epizoda u kojoj se Bog obrati Homeru u pokušaju da ga ukori.

> Homer: Nisam loš čovjek, naporno radim i volim svoju djecu. Zašto bih ja trebao provesti pola svoje nedjelje slušajući kako ću završiti u paklu?
>
> Bog: Hmm, dobar ti je argument. Znaš, ponekad bih i ja radije gledao američki nogomet. Ima li St. Luis još uvijek dobru ekipu?
>
> Homer: Ne. Svi su u Phoenixu.. (Groening, 1994)

Kršćanstvo je većinom u centru religijske satire u Simpsonima. Boga se opisuje kao dobroćudnog i punog razumijevanja ali zahtjeva zamorne i dosadne rituale iz nekog neobjašnjivog razloga. Kritika je i na ekskluzivnosti religije, gdje se uvijek nalaze razlozi zašto je određena religija bolja od druge. Većina religioznih izjava u medijima su zapravo ponižavajuće ili zadrte i osuđuju postupke drugih pod zaštitom tradicije koja je oblikovala kolonijalna carstva i promovirala koncepte zbog kojih su nastale brojne povelje i dokumenti o pravima čovjeka.

Glavni lik serije Homer Simpson. Homerov fokus je na njegovom liku više nego njegovim djelima, on nije previše moralna osoba ali ima crte etičkog divljenja. Uzimajući u obzir Aristotelove postavke o karakternim vrlinama Homer Simpson na prvi pogled ne stoji dobro. Razmatrajući umjerenost kao vrlinu, nije potrebno mnogo praćenja serije kako bismo shvatili da je Homer daleko od umjerenog čovjeka. Njegova neumjerenost se najjasnije izražava kroz njegove tjelesne apetite. Homerova konzumacija hrane i piva prikazana je u tolikoj mjeri da se često on kao lik čini pakosnim. U nekim scenama često je prikazan kako „gazi sve pred sobom“ kako bi konzumirao što više hrane i piva te u toj mjeri gdje potpuno zanemaruje svoju ženu u kontekstu seksualnog, odnosno bračnog života. Također, Homer je kompulzivni lažov jer sve svoje manjkavosti prikriva lažima kako bi zapravo što lakše sproveo svoja neetična djela i zamisli. Homeru nedostaje osjećaj empatije prema drugima te pokazuje nerazumijevanje i neprijateljstvo prema potrebama drugih. Njegovi prijatelji nisu zapravo njegovi pravi prijatelji nego likovi s kojima se jedino nalazi u lokalnoj gostionici te s njima ne dijeli svoje živote ciljeve, događaje, radost ili tugu što ujedno karakterizira Homera kao lik koji ne živi ispunjen život. Homeru kao suprugu i ocu troje djece također nedostaje vještina u obiteljskom životu, već je naglašena njegova potpuna nekompetencija u tom kontekstu. Kao konačna, a ujedno i najizraženija osobina koja zapravo utječe na sve njegove odluke i ideje jest njegov manjak intelektualne moći i promišljanja. (Irvin ,Conrad, 2001.)

Kao zaključak o Homerovom karakteru može se reći kako on nije u potpunosti loša osoba. Iako mu nedostaje već navedenih vrlina, Homer nije zla osoba. On je sebičan, ohol te može biti poprilično glup, ali on nije osoba koja će uvijek biti zavidna drugima te nekome željeti zlo. Kada se Homer prema nekome svjesno odnosi loše, to su najčešće likovi koji su to nekako i zaslužili tretirajući samog Homera s lošom namjerom.

Kako je navedeno, Homer je klasični primjer antiintelektualca, kao i njegov sin Bart, o kojem će biti više riječi kasnije. Homerova kćer Lisa je intelektualka te je veoma bistra i pametna za svoje godine. Ona je izuzetno inteligentna i sofisticirana te intelektualno nadmašuje sve oko sebe. Ta problematika intelektualca i odnosa prema istom, kako navodi autor knjige, značajan je kamen spoticanja u američkom društvu. Društvo poštuje profesore i znanstvenike, ali u isto vrijeme gleda na njih kao posebnu skupinu koja se ne može poistovjetiti sa običnim radnim čovjekom. Taj problem u Simpsonima prikazan je kroz lik Lise, srednjeg djeteta u obitelji, koje se posebno ističe svojom intelektualnom sposobnošću u okruženju kojem je potpuna suprotnost. Autor knjige ovaj fenomen naziva anti-intelektualizmom kada društvo intelektualca poštuje, ali u isto vrijeme ne pruža priliku i prostor tom intelektualcu da ispuni puni potencijal. Taj motiv i problematiku Simpsoni često koriste kao okosnicu svoje satire. Tako Lisa, prikazana kao inteligentna intelektualka koja uvijek ima rješenje problema i realnu percepciju situacije u kontrastu sa svojim ocem koji je potpuno suprotan. S druge strane Lisa i njezin intelektualizam prikazan je u nekim situacijama i kao šala, a to se može vidjeti kroz njezin principijelni vegetarijanizam koji je često razotkriven kao dogmatičan i nekonzistentan. Iz Lisinog karaktera jasno je vidljivo kako je ona usamljeni intelektualac koji teško nailazi na razumijevanje. Njezina mudrost prikazana je kao vrlina, no u isto vrijeme može biti dogmatična i snishodljiva. (Irvin ,Conrad, 2001.)

Kada promatramo najmlađeg člana obitelji Maggie, na prvi pogled teško možemo nešto iščitati budući da Maggie ne govori, no njezin lik izuzetno je zanimljiv jer tom šutnjom taj lik zapravo puno kaže. Autor knjige The Simpsons and philosophy kroz Maggie prikazuje kontrast zapadne i istočne filozofije. Zapadna filozofija cijeni izgovorenu riječ, dijalog, raspravu i argumentaciju. Tako u slučaju Maggie autor dovodi u pitanje što kada izbaciš riječ? Kako izraziti misaone procese bez riječi. Kada ostavimo po strani zapadne pravce filozofije te se okrenemo onima na istoku zamijetit ćemo kako se ne teži izražavanju misli riječima. Dakle, Maggie kao lik ima vrlo zanimljivu ulogu u Simpsonima pošto njezina viđenja situacije i percepcije uočavamo bez govorene riječi, već neverbalnom komunikacijom dok se

šutnja ovog lika može samo protumačiti kao alat kojim se izražava ironija i satira u serijalu. (Irvin ,Conrad, 2001.)

Među svim likovima koje vidimo u seriji, od korumpiranog gradonačelnika i zlog vlasnika elektrane pa sve do pobožnog Neda Flandersa, možemo uočiti mnoge moralne ekstreme. Bart koji često doslovno ulazi u cjenkanja s vragom te Ned Flanders koji svaku svoju odluku propituje kroz religijske autoritete likovi su koji potpuno odlaze u moralne i etične krajnosti. Jedan od glavnih likova serije Marge Simpson ima vrlo zanimljivo moralno uporište u cijeloj priči. Marge je jedini lik u seriji koji se vodi običnim razumom u rješavanju moralnih dilema te tako održava jasan balans između moralnih ekstrema. Marge je također lik koji nema nekih posebnih osobnih želja nego teži tome da pomogne i bude uvijek za dobro svoje obitelji. Tu možemo uočiti i određeni oblik aristotelovske paradigme jer lik Marge Simpson konzistentno koristi aristotelovu filozofiju morala koja naglašava čovjekove dobre osobine, odnosno, vrline koje ga čine vrijednim za društvo. Također, Marge se vrlo jasno suprotstavlja i ekstremnom religijskom moralu tako da kada god neki od religijski motoviranih likova pokuša otići u krajnost svoje ideje. Kada god se priča u seriji tiče toga da ljudi podliježu jednim ili drugim ekstremima, Marge je ta koja će problem rješiti i situaciju normalizirati naglašavajući običan razum. Kroz cijeli serijal Marge Simpson ne samo da je održavala balans između dobrog i lošeg, već se nerijetko hrabro bori za dobro svoje obitelji i bližnjih. Marge tako dolazi kao kritika na sve loše navike koje obuhvaćaju društvo, a u seriji se najčešće vežu uz lik Homera. Njezini motivi i radnje izvrstan su satiričan izričaj jer ne samo da upućuje na probleme društva, nego i daje potencijalno rješenje problema. (Irvin ,Conrad, 2001.)

Jedini preostali član obitelji Simpson je najstarije dijete Bart. Na prvi pogled Bart je onaj zločesti dječak koji se otima bilo kakvom autoritetu, pravilu ili moralu. Bartov cijeli lik je napravljen kao buntovnički te iako on odbija svaki autoritet i pravilo, on nema identitet ako ne postoji autoritet, odnosno ako se ne može nečemu suprotstaviti. Njegova satirična uloga u Simpsonima je ta, da u stilu Nietzscheove filozofije ruši svaki smisao već utemeljenim pravilima, obrascima ponašanja i moralu. Bartove ideje mogu se činiti nihilističkima, odnosno njegov karakter, odnos prema okolini zapravo je nihilistička dekadencija koja prevladava u današnjem svijetu. (Irvin ,Conrad, 2001.)

Svi likovi koje imamo u Simpsonima imaju jasno zacrtan karakter i poruku koju on šalje. Tako i sama protagonistička obitelj u kojoj imamo pet različitih karaktera koje možemo podijeliti na dva para i dijete. Prvi par su Marge i Homer gdje imamo igru različitih pogleda

na svijet, shvaćanja morala i etičnog, suprotan način rješavanja problema te zapravo dvije različite filozofije života koje se na satiričan način prelamaju preko svih sfera ljudskog društva. Isto tako imamo brata i sestru gdje dolazi opozicija prema svijetu u kojem Lisa ima vjere u ljude i društvo s jednog optimističnog Sokratovog pogleda na svijet te suprotan Bartov nihilistički pogled i odnos sa svijetom. Između svju njih nalazi se malo dijete koje ne može govoriti, ali sve upija i sav svoj komentar i kritičke poruke iznosi bez riječi. (Irvin ,Conrad, 2001.)

Za serijal *The Simpsons* se može zaključiti kako su izvrsna društvena satira, komentar na današnje društvo. Serijal svoju izvrsnost postiže uzimajući različite elemente kaotičnosti modernog života te ih zajedno oblikuje dajući im formu i stil i tako stvorivši nešto relevantno, poučno te vrlo često veoma lijepo.

Simposni su vrlo često kritizirali i same medije. Nešto što bi se moglo smatrati licemjernim budući da su i sami imali neosporivo velik utjecaj na mišljenja mnogih gledatelja te njihovo izrugivanje može biti shvaćeno kao pretenciozno. Simpsoni su ostavili velik utjecaj na televizijsku i socijalnu povijest te se i nakon prestanka stvaranja novih epizoda još uvijek citiraju i prikazuju po svim internetskim i televizijskim medijima, te će se nastaviti uzimati kao primjer nevjerojatno pronicljivog i humorističnog sažetka ljudske prirode. Privlačni su svim uzrastima i pokrivanjem raznih tema privući će ljude različitih mišljenja. Za razliku od idućeg primjera animacijske satire uspjeli su uz puno manje zloćudnosti ostvariti svrhu satire.

3.4. Animirani serijal *South Park*

South Park je animirani sitcom, prudukcija South Park Digital Studiosa, LLC koja je započela 13. kolovoza 1997 godine i traje do današnjeg dana. Radi se o 20 sezona s preko 270 epizoda. South Park je osim glasovitih oštrih kritika opće populacije, koje su se zadnjih godina drastično smanjile, primio i brojne nagrade i među 10 je najboljih animiranih serija svih vremena. Poznat je po svom crnom i nadrealnom humoru koji pokriva širok spektar tema, uključujući socijalne probleme, politiku, internetske senzacije i brojne druge. South Park je usitinu animirani serijal koji nije namijenjen djeci, barem ne u tradicionalnom smislu jer je humor i poruka koju sadrži na razini koja zahtijeva šire sagledavanje povijesti, sadašnjosti i budućnosti.

Najglasovitija karakteristika serijala je pretjerivanje. Ne radi se ovdje o pukoj satirizaciji stereotipa ili kratkim, dosjetljivim, sarkastičnim rečenicama, ovdje se radi o teatralizaciiji određenih koncepata te je serija više epskog karaktera. Možda je bolje čak i reći da je *South Park* stvaratelj novih, modernih mitova. Autori uspijevaju uzeti popularne teme iz društva, bilo da se radi o prošlosti ili sadašnjosti i konstruirati priču koristeći grandiozne elemente, miješajući žanrove i koristeći nagle preokrete koji nas ostavljaju zbunjenim, šokiranima ili zatočenima u promišljanju viđenoga.

Poznati su po korištenju humora koji se veže uz socijalne probleme i tabue. Često je njihov humor korišten u svrhu prihvaćanja i osvjetljivanja pojava seksizma i rasizma, ostavljajući interpretaciju na individualnom gledatelju. South Park nije tu da samo opisuje socijalne tabue, već potiče gledatelje da sudjeluju u njima u smislu promišljanja iz različitih perspektiva. Možemo ih nazvati agresivnim autorima satire jer uistinu uspijevaju u jednom od ključnih elemenata biti satire, a to je šok i stvaranje nelagode pred idejama promjene, prijeko potrebne za istu. Gledajući seriju, gledatelji konstantno prelaze granice socijalne prihvatljivosti i na određen način upijaju potrebnu snagu da očvrsnu pred licem sveprisutne „normalizacije“.

Korištenje grubog jezika i agresivnih prikaza strogo je osuđivano od samog početka serijala. Možda i s razlogom jer gledatelji postaju neosjetljivi na takve prikaze, ali je takvo shvaćanje vrlo naivno ako uzmemo u obzir što je poruka samog serijala. Poruka je u suštini da pronađemo poruku, da ne vjerujemo niti autorima serije bez obzira što nam nude slobodu kakvu uistinu nemamo, ali nam nude opciju borbe.

3.5. Bit satire

Prije nego se može započeti analiza satiričnih sadržaja potrebno je taj satirični sadržaj razumjeti. Razumjeti njenu ideju, ulogu, odnosno, samu bit. Također, razumjeti što je satira, a što samo obično komično i izrugivanje bez određene suvisle poruke. Kako bi dobio jasne odgovore na ova pitanja poslužio sam se poglavljem iz knjige Rubena Quintera*ACompanion to Satire* iz 2007. godine.

Satira je moćna umjetnička forma koja ima sposobnost ukazati na određene nedostatke ljudskog ponašanja i socijalnih pitanja koja proizlaze iz njih na takav način da oni postaju apsurdni, čak i smiješni. Na taj način satira, prije svega, ima mogućnost humorom doprijeti do široke publike (LeBoeuf. 2007). Kako do danas još nije postojalo niti postoji idealno ili

utopističko društveno uređenje, satira svoje motive može pronaći bilo gdje u svijetu. Kada god se pojave problemi i disfunkcionalnosti u društvu, satira može kroz svoj autorski i humoristočan način opisati te događaje ili općenita društvena stanja. Naravno, satiričar ne želi samo nešto izvrgnuti ruglu već ukazati na sve nepravilnosti i nelogičnosti koje se pojavljuju u raznim sferama društva. Satiričar kroz svoj humoristični izražaj želi dati drugačiji kut gledanja na društvene događaje te samim time ohrabruje kritičko mišljenje u društvu.

Ranije spomenuti autor Ruben Quintero naglašava kako je satiričar primjer nekoga tko ne očajava uslijed raznih problema i nepravdi, već se osjeća potaknutim da te sve probleme iznese javnosti na jedinstven način (Quintero. 2007). Također, naglašava kako satiričar ne djeluje isključivo iz svojih unutarnjih motiva, nego teži biti glas za dobrobit cijeloga društva. Quintero u svojoj knjizi daje primjer Ronalda Paulsena, američkog profesora engleskog jezika te stručnjaka za englesku umjetnost i kulturu 18. stoljeća. Paulsen u svojoj knjizi *TheFictionsof Satire* navodi kako je glavna posljedica satire određena kazna; kazna koja dolazi u obliku društvene osude. Da bi se satirizirali određeni postupci i djelovanje nekog objekta X satiričar teži naglašavanju njegovih loših postupaka koji proizlaze iz ljudskih grešaka i slabosti zle prirode. Naglašava kako objekt X hipotetski mora biti popravljiv te ne smije nadilaziti sferu društvene osude (Paulsen 1971 u Quintero 2007). Satira u svojoj biti ljudske greške želi naglasiti i uključiti ih u javnu raspravu kako bi se nepravilnosti u ljudskom djelovanju riješile za dobrobit društva. Satiričara ne brine samo ono što se događa ili se dogodilo, već nastoji upozoriti na ono što se može dogoditi u budućnosti. Satiričar može djelovati inspiriran latinskom izrekom *historiaest mater studiorum* te tako kroz povijesnu logiku zaključivanja upozoriti na moguće događaje u budućnosti. Quintero navodi opis satiričara iz riječi PatricieMeyerSpecks, američke teoretičarke i lingvistkinje koja naglašava kako je satira oduvijek imala javnu funkciju te da takva i ostaje. Satiričar se čini kako vjeruje ili se barem nada da je promjena moguća. On nam govori da osobna promjena vodi društvenoj promjeni; kako loši ljudi stvaraju loša društva. On u svojim motivima prikazuje nas pojedince i svijet oko nas te inzistira na poboljšanju i jednoga i drugoga. On stvara emociju koja nas gura prema pozitivnoj promjeni (Quintero, 2007).

Satiričar nastoji postići više od običnog smijeha ili pukog inata. Satira se može doimati jednostavnom, a njezin autor može se činiti kao nepravedno predrasudan i pristran; satira može biti iznimno duhovita i dovitljiva bez naglašavanja njezine humorne prirode, no da bi netko bio satiričar u punom smislu te riječi on mora biti iznad običnog društvenog diverzanta ili komičara. Satiričar treba biti istinski vjernik u društvenu promjenu te odgovorni javni autor

4. PRIMJERI I RECEPCIJA SATIRE U MEDIJIMA

Podjela satire u medijima se može obaviti, na onaj poprilično očiti način, a to je tematski. Bez dvojbe je politika najčešća tema, predmet, središte satiričkog novinarstva. Kultura, stil života, povijest, religija i brojne druge podkategorije i različiti javni i privatni prostori života pod budnim su okom nacionalnih i društvenih medija. Rijetko tko je uistinu „siguran" kada je riječ o javnoj kritici. Upravo taj opseg i snaga medija da utječe na pojedince ali i veće zajednice odlučujućim glasom kada je u pitanju recepcija u javnosti, jest jedan oblik cenzure koji mediji vrše na samu javnost. Situacija se promijenila, cenzura nije više alat opresije medija jer su mediji prijenosnik cenzure i oblikovanja mišljenja.

Stoga, da se izbjegne katalogiziranje brojnih satiričnih trenutaka iz niza mogućih područja, satiru u medijima ćemo podijeliti po njenoj formi. Vratimo li se malo na početak ovog rada, sjetit ćemo se i početaka satire, kao sastavnice antičkih komedija ili pak književnih, likovnih ili filmskih djela. Kao što je već spomenuto, satira je u svojoj biti umjetničkog karaktera. Također, sljedeću podjelu na vizualnu, narativnu i vizualno-narativnu satiru smjestit ćemo i u kontekst utjecaja svake pojedinačne forme na današnju javnost.

4.1. Feral tribune - narativna satira

Kako bi u svrhu svog istraživanja bio prikazan najbolji uvid u ono što je bio Feral Tribune te kakav je značaj imao na društvo hrvatskih prostora, a i susjedne okolice, proučena je knjiga Borisa Pavelića pod nazivom *Smijeh Slobode – Uvod u Feral Tribune.* Ovo je drugo, dopunjeno izdanje knjige te analizira političko – satirični list koji je izlazio dvadeset i pet godina. Prvo vrijeme izlazi kao tjedni dodatak u Slobodnoj Dalmaciji, a u kasnijem periodu i kao samostalni tjednik. Feral Tribune je izdavan kao satirični tjedni dodatak u novinama Nedjeljna Dalmacija u periodu između 1983. i 1990. te od 1990. od 1993. u sklopu Slobodne Dalmacije. Kroz drugu polovicu 1993. Feral Tribune počinje izlaziti dva puta tjedno, a od prosinca 1993. pa sve do gašenja lista u lipnju 2008. godine Feral Tribune izdaje se kao samostalni satirično – politički tjednik.

Ovu knjigu autor je pisao na temelju iscrpnih citata iz Ferala i drugih izdanja tog vremena. Također, autor kroz intervjue s Feralovim autorima i drugim sudionicima stvaranja lista te kroz svoja viđenja opisuje put od stvaranja Feral Tribuna do njegova gašenja. Temelj knjige je isključivo Feral Tribune, njegove teme, novinari, pjesničke i sve druge izražajne tehnike koje krase Feral Tribune koje autor citira, objašnjava te smješta u kontekst vremena.

Osnovu ove knjige čine citati iz gotovo svakog izdanja Ferala, intervjui s najvažnijim autorima, urednicima i novinarima lista te kao sekundarni izvor autor knjige navodi izvore objavljene o Feralu iz drugih novina, knjiga i jednog stručnog rada.

Jedan cilj ove Pavelićeve knjige je objasniti važnost Feral Tribuna u vrijeme kada je izlazio i danas. Pavelić analizira novinarske, satirične i pjesničke metode Ferala te objašnjava značaj i utjecaj Feralovog stila izražavanja. Također nastoji objasniti i zašto je na kraju ugašen i što je zapravo nestankom Feral Tribune nestalo iz hrvatske društveno – političke scene. Za ovu knjigu se zasigurno može reći kako je iscrpan prikaz i analiza Feralove povijesti kako u Jugoslaviji tako i u Hrvatskoj.

Kao glavni zaključak knjige moguće je izdvojiti kako je Feral Tribune zapravo bio stručan, poetičan, društveno svjestan i britak te kako je jako važan dio civilizacijske baštine hrvatskih prostora i okolice. Feral Tribune i sve što je on predstavljao danas polako odlazi u zaborav i to ne na način da su ljudi doslovce zaboravili na taj tjednik, već na način da sav njegov izražaj danas više nije bitan društvu. Danas u vrijeme kada su moderne tehnologije komunikacije svojim gomilanjem kratkotrajnih informacija te skretanjem pozornosti na nebitne teme i priče, teško se pronalazi interes i želja društva, odnosno publike, za nekom sustavnom i suvislom kritikom politike i društva u cjelini i samim time satira ostaje ograničena na margine društvenog diskursa. Iako danas Feral Tribune nema ni približno velik značaj hrvatskom društvu kakav je imao u razdoblju od prije 15 ili 30 godina, Feral Tribune je osnova za promišljanje Hrvatske kao moderne, demokratične, tolerantne i otvorene države, i ne samo Hrvatske već i cijele regije.

Danas kada Feral Tribune ne postoji već više od deset godina, kada se satirični izražaj stvara u veoma ograničenom medijskom prostoru koji ostaje nezapažen ili nedovoljno zapažen, moramo se zapitati koliko je to društvo napredovalo ili napreduje samo tehnologija? Je li društvo postalo moderno i otvoreno i gdje je kritičko mišljenje važan dio diskursa i koliko je zapravo važno za društvo da postoji određeni satirični izričaj koji , ako je dovoljno zastupljen i prihvaćen u društvu, čini značajan korektiv tog društva. Koji bi danas bio potencijal Ferala u modernom medijsko – informacijskom svijetu i bi li taj satirični, odnosno, autorski, humoristički i kritički oblik izražavanja dobio pravu pažnju?

U nastavku rada pobliže će biti opisano djelovanje i značaj Ferala vodeći se izvorima iz knjige Borisa Pavelića

4.1.1. Nastanak i početci Ferala

Kako bismo uopće mogli razumjeti početke i nastanak Ferala, važno je prije svega prezentirati tradiciju satire i satiričnog izražavanja na području Splita gdje Feral i nastaje. Također, važno je i razumjeti političke okolnosti koje su u to vrijeme, odnosno, početkom osamdesetih počele zahvaćati cijelu bivšu državu. Kako navodi Pavelić, grad Split pamti veliku tradiciju satiričkih listova između dva svjetska rata kada ih je izlazilo više od četrdeset. Osamdesetih godina u sklopu Slobodne Dalmacije izlaze satirički prilozi *Pomet* i *Berekin* uz određene novčane i cenzorske restrikcije (Pavelić, 2015).

Stoga satira nije bilo ništa novo kada su u pitanju najpopularnija novinska izdanja iz Splita. Naime, prvi broj Ferala je izašao bez ikakve najave, na skoro posljednjoj stranici novina i ne navodi se uopće tko je urednik. Urednik je naravno osoba koja došla na ideju Ferala, a to je Zoran Erceg kojeg smatraju ocem Ferala. Početkom osamdesetih godina dvadesetog stoljeća u Jugoslaviji se sve više počinje osjećati kriza u državi. Nakon smrti Josipa Broza Tita politička vlast sve se teže nosi sa sve većim ekonomskim neprilikama i sa samim održavanjem postojećeg političkog sustava. Do tada je, iako su postojali satirički listovi, vladala kontrola onoga što se objavljuje sve u svrhu održavanja ustaljenog političkog sustava. Kada se taj sustav počeo urušavati i državni problemi počeli nezaustavljivo rasti, otvara se prilika da satira uistinu prodiše punim plućima jer državna cenzorska kontrola slabi, no svejedno situacija ne postaje idealna jer upravo zbog tog cijelog polaganog ali sigurnog urušavanja političkih i ekonomskih struktura državni aparat teži očuvanju starih državnih tekovina pa je trebalo biti i dalje na oprezu.

„Ne znamo dokle će ovi *Feral* svitlit, ali virujte da dokle bude svitlija svitlit će 'kako Bog zapovida'“. Autor ove rečenice je poznati splitski satiričar Đermano Senjanović Ćićo. Kao jedan od istaknutijih hrvatskih novinara i humorista, Senjanović je najveći dio svoje karijere proveo u Slobodnoj Dalmaciji gdje je urednik satiričnog podlistka *Pomet*, a kasnije jedan od začetnika Ferala. Ovaj Senjanovićev citat dio je uvoda u prvo izdanje Ferala iz 1983. godine, točnije, 16. listopada. Prvo izdanje započinje veoma znakovito četverostihom koji glasi:

REDUKCIJA

Četrdeset godina nakon rata

Mašemo parolama po zraku;

I ja dižem parolu svoju:

'Ne želim živjeti u mraku'.

Iz prvih riječi vidljivo je čemu će Feral težiti i koja je njegova glavna ideja. *Redukcija* je neposredna reakcija na tadašnje redukcije struje koju zbog gomilajućih ekonomskih problema država više nije u mogućnosti snabdijevati električnom energijom tako da je svi mogu koristiti u svako vrijeme. Posebno je znakovit posljednji stih *Ne želim živjeti u mraku* koji se u prvu ruku tumači kao na spomenute mjere štednje električne energije, no sadrži u sebi i dublje značenje koje se može protumačiti iz samog značenja imena Feral. Feral je čakavski naziv za svjetiljku iz čega se jasno može protumačiti Senjanovićeva namjera da predstavi Feral kao svjetlo u mraku; u mraku koji je stvorio politički sustav bilo da je riječ o doslovnom smislu mraka zbog redukcije struje ili mraku stvorenim zastarjelim političkim demagogijama protiv kojih se u javnosti ne smije.

Prvi broj Ferala Senjanović je zatvorio popisom onih koji u njemu nisu surađivali. Tako stvara „nonsense“ koji će postati jednom od odlika prepoznatljiva Feralova humora. Boris Pavelić u svojoj knjizi navodi upravo taj citat iz prvog broja: „ U ovom suradnici nisu bili – Zvonimir Buljević, Dražen Perajica, Ljubo Subašić, Vedran Limić, Petar Vulić, Mali Perišin, Ognjen Alujević, Boromicin, Neno Bušelić, Arsen Dedić, Momo Kapor, Matija Bećković, Dušan Radović, Branko Belan, Panta..Jure Bilić (a zašto ne?), JokoSvalina, a voljeli bismo da jesu…“ (Pavelić, 2015 :30). Dio spomenutih Senjanovićevi su prijatelji sa splitske Pjace, a dio iz njegovih studentskih dana u Zagrebu. Neki od njih su i poznati umjetnici tog vremena koje je veoma poštovao, a uvršten je tada lokalni politički moćnik koji je bio član komiteta Saveza komunista Jugoslavije Jure Bilić. Senjanović odmah dodaje u zagradi „a zašto ne“ čime se razotkriva skriveno podbadanje u Senjanovićevu „običnom“ govoru što samim tim označava subverziju, prije nego što bi satiričar uopće spomenuo nekog političara. (Pavelić, 2015 :30).

Također, kako bismo u što potpunijem smislu shvatili kakvo je društveno-političko ozračje vladalo, koje je u konačnici i dovelo do reakciju na istu u obliku Ferala, važno je naglasiti sljedeće. Posljednjih desetak godina SFRJ-a, javni se govor potpuno otuđio od govora svakodnevnice. Članovi Partije potpuno su izgubili doticaj sa stvarnošću i sav njihov javni govor bio je ispunjen ustaljenim i zastarjelim parolama i izrazima, odnosno jezikom koji je bio poznat jedino dužnosnicima u političkom sistemu, tj. Partiji te novinarima koji su pisali o tim temama. Tako Pavelić navodi kako je u *Nedjeljnoj Dalmaciji* od 16. listopada glavna

tema bila rasprava o funkcioniranju političkog sistema. Autor tog teksta je Vjekoslav Viđak, delegat u tadašnjem parlamentu SFRJ, a dio teksta glasi ovako: „Osnovni i odlučujući sukob u našem društvu, sukob između interesa radničke klase i tendencija tehnobirokratskog i državnovlasničkog monopola…društvena svojina je osnova dominantne društvene pozicije društvenog rada – izložena stihijskim, ali svjesnim tendencijama otuđivanja…“(Pavelić, 2015. :32)

Iz posljednjeg citata očito je koliko je taj službeni, „visoki“ jezik daleko od govora svakodnevnice, posebice u Splitu. Zato Senjanković putem Ferala čitateljima donosi izražaj koji je običnom građaninu jasan i razumljiv. Senjanović tako čitatelja oslobađa besmislenog partijskog forumašenja. On rabi jezik s konkretnim značenjem što je u kontekstu javnog govora tada odmah potpadalo pod subverzivno. Putem svojih jednostavnih šala, spominjanjem prijatelja s Pjace i iz studentskih dana implicira i izruguje na suhoću govora partijskih komiteta (Pavelić. 2015 :32).

Analizirajući već prvi broj Ferala jasno da iščitati kako je Feral prvenstveno bio zamišljen i stvoren za većinsko stanovništvo kojem se skrenula pozornost baš jezikom. Vidljivo je koliko je zapravo bitan jezik za satirični izričaj jer samim odvajanjem od suhoparnog službeničkog jezika i približavanjem govoru svakodnevnice. Feral, odnosno njegovi autori zapravo briljantno koriste jezik kako bi svoj sadržaj i poruku približili narodu kako bi u konačnici bili u mogućnosti stvoriti jednu kritičnu masu koja će s jedne zdrave i kritične pozicije biti u mogućnosti obnašati glavne uloge i ideje koje proizlaze iz satire, a to su autorska forma, društveni korektiv te terapijski učinak kroz humor.

Uz Đermana Senjanovića za stvaranje prepoznatljivog identiteta Ferala bio je zaslužan i jedan od najpoznatijih hrvatskih pisaca i scenarista Miljenko Smoje. Smoje je u vrijeme nastanka Ferala već bio proslavljeni splitski novinar i scenarist za kultnih televizijskih serija *Naše malo misto* i *Velo misto* te je bio i kolumnist tjedne kolumne u Nedjeljnoj Dalmaciji pod nazivom *Dnevnik jednog penzionera*. Smoje je Feralu donio tu jednu crtu gdje je svakodnevni ulični humor, pisan splitskom čakavštinom, pretvorio u relevantan publicistički, književni i filmski stil. Prema Pavelićevim riječima Miljenko Smoje je autor koji se vješto zdravim razumom suprotstavljao ideologiji. Svoje stilsko – zavičajne odlike Smoje je uspio učiniti trajno književno i kulturološki vrijednima gdje je uzdanje u zdravi ljudski razum temeljna vrijednost njegova pisanja. Nikada nije htio biti bilo kakav oblik političkog pisca niti je želio stvarati nešto što će uzdizati bilo kakvu ideologiju, nego je uvijek bio na strani običnog čovjeka te ga je često u svojim djelima koristio kao glavnog borca protiv velikih

ideologija. Smoje je redovno svoje čitatelje upozoravao da ne dopuste da ih ikakav sistem prevari i iskoristi samo zato što ideologija predstavlja nešto što izaziva strahopoštovanje (Pavelić, 2015 :38).

Nakon nešto više od tri mjeseca što je pokrenut prvi prilog Ferala, Đermano Senjanović nestaje sa stranice Ferala. Zadnja karikatura iz tog vremena koja je potpisana sa *Ćićo* izlazi 5. veljače 1984. godine te se tada javljaju novi suradnici poput Tome Bebića, Srećka Lorgera, Mate Jerinića, Vedrana Limića i drugih. Pavelić navodi kako se osjetio odlazak Senjanovića jer je tada Feral izgubio taj prodoran Senjanovićev humor, a time često i neke kriterije. Nešto kasnije Toma Bebić dobija svoju samostalnu rubriku u Feralu pod nazivom *Čitajte dubeći na glavi* u kojoj su tekstovi objavljivani naopako, a pokraj teksta je stajalo upozorenje: *Važno upozorenje: kako je puno toga naopkao – tako je i ovaj napis naopako. Ali nemojte vrtit novine! Čitajte dubeći na glavi!* To je bio tipičan Bebićev natpis kraj njegove rubrike te je time Senjanovićev „nonsense“ zaoštrio apsurdom.

4.1.2. Nove autorske snage Ferala

Odlazak iznimno kvalitetnog satiričara poput Senjanovića *Ćiće* zaista se osjetio u Feralovoj redakciji. Tadašnji urednik Zoran Erceg smatrao je kako Feral mora nastaviti s djelovanjem jer se prilog pokazao zaista uspješnim. U početku se Feral krpao s onim što je ostavio Senjanović i s tekstovima drugih autora, ali se osjetila potreba za uvođenjem nečega novog. Erceg tada na preporuku kolege Srećka Lorgera u Feral dovodi Viktora Ivančića i Velimira Marinkovića. Oni su tada studenti Fakulteta strojarstva i brodogradnje u Splitu, a pažnju na sebe skreću u listopadu 1984. godine pišući za studentski list svog fakulteta pod nazivom *FESB* gdje su dobili nagradu Sedam sekretara SKOJ-a za „izuzetan doprinos razvoju omladinske štampe i stvaranje otvorene tribine za artikuliranje interesa i iznošenje kritičkih razmišljanja mlade generacije“(Pavelić, 2015 :45)[1].

Ivančić i Marinković bili su pravi primjeri splitskih studenata tog vremena. Prijatelji iz školskih dana koji su za vrijeme studentskih dana prerasli u kreativni tandem koji je predstavljao jednu novu snagu tadašnje omladine. Sve više do izražaja dolazi jedan novi buntovni duh mladih koji se izvrsno uklopio u djelovanje Ferala.

Boris Pavelić vrlo jasno opisuje što su Viktor Ivančić i Velimir Marinković donijeli Feralu već od prvog broja koji su uređivali od 18. listopada 1984. „Već prvi 'Viktorov i Velin'

[1]Ovu uglednu nagradu dodjeljuje zagrebačka organizacija tadašnjega Saveza socijalističke omladine.

broj Ferala jasno deklarira taj novi bunt rocka, temeljito različit od onoga što su pripremali 'protoferalovci'. Militaristička brojalica samo je najočitiji primjer koji signalizira kako će se Feral razvijati u nadolazećim godinama. Odbacit će, prije svega, dotadašnju mekoću splitskog humora, i zaoštriti je u cinizmom, sarkazmom, nerijetko do paroksizma. Iz tjedna u tjedan, Feral će prestajati biti tjedna porcija gradske razbibrige, u kojoj možete pročitati najnovije dosjetke s Rive i Matejuške, nego će sve više postajati samosvjestan izazivač politike i društva koji nisu znali kamo bi sa sobom. U sljedećim godinama, Viktorov i Velin Feral svjesno će deprovincijalizirati glas vlastitog grada, u pravilu protiv njegove vlastite volje. Ako je još i Miljenko Smoje sebe sama znao opisivati kao 'novinara iz provincije', ne želeći do kraja iskoračiti iz udobne neodgovornosti 'maloga mista', Viktor Ivančić i Velimir Marinković odbacit će tu nezrelost samonametnutog kampanilizma i objeručke prigrliti rizik otvorenog sukoba, što košta da košta – a koštalo jest! Još tada, potkraj 1984. u *Nedjeljnoj Dalmaciji* začet će se ona prodorna nepopustljivost koja će *Feral Tribune* kasnije pretvoriti u jezgru i simbol otpora bigoteriji svake vrste“ (Pavelić, 2015 :49-50).

U isto vrijeme nastaje segment koji će kasnije činiti jednu od kultnih literarnih osobnosti kasnijega Ferala, a riječ je o karikaturi ptice s dugim kljunom koju je publika često nazivala „ptičurina“. Taj „dugokljunaš“ proizašao je iz, već spomenutog, studentskog lista *FESB* koji su uređivali Ivančić i Marinković. Lik ptice u početku je nazvan dvostrukim „v“, odnosno W što označava autore – „Viktor, Vele“. U prvome broju samostalnoga Ferala, na Ivančićevu ideju, dobio je ime Oswald. Dugokljunaš Oswald nalazio se na vrhu stranica Ferala te je u obliku stripa satirično komentirao razne teme i događaje. Kao takav se u Feralu zadržao sve do posljednjih dana Ferala te postao jedan od prepoznatljivih elemenata svakog izdanja. Njegovi autori su do kraja bili Ivančić i Marinković, a u uglu stripa najčešće je pisalo „Ton: Viktor, slika: Vele“. U intervjuu koji je Pavelić napravio s Marinkovićem, Marinković navodi: „Godinama je tako i bilo: dobio bih od Viktora tekst, aforizam, koji bih ilustrirao crtežom, stripom. No znalo je biti i obrnuto: nekad bih najprije nacrtao geg, u koji se potom upisivao tekst. Katkad je aforizam bio tako jak da mu nije trebao naročito izražajan crtež, a katkad je tekst trebalo pojačati, primjerice, onom Oswaldovom podignutom obrvom…Grafički Oswald je vrlo jednostavan lik od pet linija. Prvi su crteži bili neuredni, nervozni i šporki, a s godinama sam petnaest linija sveo na pet. U Oswalda nema mnogo izražajnih mogućnosti: oči mogu biti širom otvorene ili zatvorene, obrve podignute gore ili dolje, i to je manje – više to“ te dodaje; „Pa ipak: toliko političke zajedljivosti, toliko lakonske duhovitosti u tih nekoliko skromnih crteža“ (Pavelić, 2015 51-52).

Autori su se ovim, u izgledu, vrlo jednostavnim likom, no sa snažnom porukom, namjerno rugali tadašnjem shvaćanju društveno prihvatljivoga. Pojam „korektnost“ u to vrijeme nije postojao. Postojalo je samo dopušteno i nedopušteno. U ono nedopušteno ulazi svaki razgovor o seksualnosti, pa se o seksu i erotici uglavnom javno nije pričalo ili se tek počinjalo govoriti. Feminizam se tada tek počinje pojavljivati u javnoj sferi. Patrijarhalno shvaćanje uloga u društvu bilo je nezamislivo mijenjati te se spolna neravnopravnost podrazumijevala kao nešto potpuno normalno. Ivančić i Marinković su tu samorazumljivu „istinu“ o ženi, kao objektu, redovito čitatelju bacali u lice.

4.1.3. Prvi pokušaji cenzure

Kada je u pitanju satirično izražavanje i bilo koji drugi oblik javnog izražavanja u kojem se komentira, kritizira ili kroz humor opisuje neki dio vladajućeg sustava, sigurno je da će nastupiti neki oblik cenzure. Lako je zaključiti da ni Feral nije moga izmaći nekom obliku cenzure, odnosno disciplineranju. Već dva mjeseca nakon što su u uredništvo Ferala ušli Ivančić i Marinković, u siječnju 1985., Komisija za idejno djelovanje Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske jedan Feralo aforizam ocjenjuje kao „kontrarevolucionaran“: „Revolucija nam se rađala u šumama – mnoge su bukve to dobro iskoristile.“ (Pavelić, 2015 :67). Ovo, naravno, nije bio jedini pokušaj da se Feral i sav njegov izričaj minimalizira te približi političkoj ideji tadašnjeg vladajućeg sustava.

U knjizi Pavelić navodi svoj intervju s Viktorom Ivančićem gdje Ivančić pobliže opisuje kako je zapravo izgledao taj pokušaj disciplineranja Ferala. „Pritisci su krenuli istodobno s Feralom, anatema je odmah bačena. Otprilike jednom u dva mjeseca morao bih u Službu državne sigurnosti na Katalinića brigu. Ili bih dobio službeni poziv, ili bi isljednik došao u redakciju i zahtijevao da dođem u njegov ured. Uvijek je to bio isti čovjek. Razgovori bi trajali sat, dva i redovito su bili apsurdni. Pitao bi me pokazavši na neki Feralov štos: 'Što si time htio reći?', a ja bih odgovorio: Upravo to što piše. – Nemoj ti mene zajebavat', uzvratio bi on. Pravi satrap, međutim, nije bio: jest uvijeno prijetio, ali nasilan nije bio“(Pavelić, 2015 :67).

Ovo nije bio jedini oblik pokušaja cenzuriranja Ferala. Često je u redakciju dolazila i sama policija kao kontrola, a u razdoblju između 1985. i 1987. protiv Ivančića i Marinkovića su podnesena tri tajna optužna prijedloga te su sva tri objedinjena u optužnicu za širenje

lažnih vijesti. Kolumna koja je u to vrijeme podigla najviše prašine dolazi iz kolumne Robija K. iz siječnja 1987. Kolumna završava rečenicom „Ne klepeeećiiimamulaamaa…“ koja se odnosi na tadašnjeg generala JNA Branka Mamulu koji je obnašao dužnost jugoslavenskog sekretara za Narodnu obranu. Sporna rečenica je parodija na onda tek novu narodnu pjesmu „Ne klepeći nanulama“. U to vrijeme takav način parodiranja smatrao se najtežom provokacijom jedne od vrhovnih držanih institucija. Zoran Erceg taj događaj opisuje ovako: „Ma mislim, donosili su nevolje, stvarno. Ali to što su donosili nevolje, svjedočilo je o kvaliteti, o tome nema spora“ (Pavelić, 2015 :68)

4.1.3. Nastanak tria Viva Ludež i Feral Tribunea

Godine 1985. u Feralu prvi put izlazi prilog autora potpisanog kao Captain A., što će se kasnije pokazati kao pseudonim Predraga Lucića, tada 21-ogodišnjeg studenta filmske i radio režije na beogradskom Fakultetu dramskih umjetnosti, a tri godine kasnije, 1988., pridružuje im se i Boris Dežulović, tada 24-ogodišnji diplomirani povjesničar umjetnosti. Njih dvojica će uz Ivančića činiti glavni Feralov trio, a od njihovih je imena Dežulović smislio ime „Studio Viva Ludež“ kojim će se u budućnosti često potpisivati, a koje bi u slobodnom prijevodu moglo značiti „živjelo ludilo“. Kreativnost u igri riječima Dežulović je pokazao i godinu kasnije, kada Feral na njegov prijedlog dobiva nastavak imena, Tribune, kao asocijaciju na poznate međunarodne novine Herald Tribune.

4.1.4. *Robi K.*

Također, jedna od najpoznatijih rubrika Ferala je kolumna Robija K.-a jedna od najutjecajnijih i najdugovječnijih kolumna zapravo nije predstavljala nikakvu novu formu izražavanja već komentar, odnosno doživljaji kroz oči dječaka. Robi K. iz II. a fiktivni je sin Viktora Ivančića koji iz perspektive jednog pronicljivog derana koji ništa ne zna, ali sve razumije. Robi K. nastaje još u studentskom listu FESB te je prebačen u prvi broj Ferala. Na obljetnicu godine dana svog uredništva u Feralu Ivančić i Marinković objavljuju prvi „Feralov feljton“ pod nazivom „Dnevnik Robija K. iz II.a“. Ova rubrika će steći veliku publiku, opstati do dan danas te postati jednom od najdugovječnijih rubrika na ovim prostorima (Pavelić, 2015 :69). Jedna od najzanimljivijih kolumni Robija K. dolazi u broju od 2. veljače 1986.

kada Feral otkriva veliku aferu i objavljuje naslov: „Prišili mu što njegovo nije!“ Ovdje se nalazi fotomontaža dječaka s velikim penisom što je, kako Pavelić navodi, prva fotomontaža Ferala uopće što je podosta znakovito jer u kasnijim godinama fotomontaže će činiti jedno od najpoznatijih izražajnih sredstava Ferala. Cijeli ovaj broj Ferala posvećen je tom nezapamćenom „skandalu“. Drugi Feralovi autori donose tekst sa sličnim slučajevima iz prošlosti pod nazivom „Historiaest magistra kitae“! U nastavku broja objavljena je i „vijest“ kako američki redatelj Brian de Palma želi da Robi igra glavnu ulogu u njegovom najnovijem filmu koji, prema neslužbenim informacijama, nosi radni naslov „Njihalo strave i užasa“. Inspiraciju za ovakve „vijesti“ autori su dobili kada je došla vijest kako je zaista izvedena operacija slične prirode u splitskoj bolnici. Naravno, ovaj slučaj Robija je satiričan i izmišljen, no u Splitu je i dalje bilo onih koji su ga uzeli kao stvarni. Pavelić navodi kako su čak i ozbiljna lica u partijskim forumima mudrovala o ovom nesvakidašnjem slučaju.Uistinu je kolumna Robija K. u prva tri mjeseca izlaženja postala veoma uspješna te ju urednik Zoran Erceg seli u prednji dio novina. Već mjesec dana kasnije Robi K. dobiva mjesto na drugoj stranici novina gdje je dotad objavljivao kolumnist Josip Jović. Ipak Robi K. tu još nije postao mali splitski redikul: još je pisao standardnim, premda ponešto kontaminiranim slengom. Njegov autor još uvijek traži najidealniji izraz, i tek će u snažnijem spoju naivnog ruganja i splitskog urbanog idioma nastati onaj prepoznatljivi govor koji do danas nasmijava sav anti-autoritarni narod bivše Jugoslavije. Do vremena kada je Robi učvrstio svoj govorni izričaj proći će još nešto vremena, no i dalje će mjesecima popunjavati udarne stranice Nedjeljne Dalmacije, često stupac do stupca sa svojim budućim nepomirljivim profesionalnim, ideološkim i moralnim protivnicima (Pavelić, 2015 :72-73). Robi K. je u svojoj bilježnici, nakon prvih žrtava rata na Plitvicama, pisao o „Bitki za Blitvice“ u kojoj se u njegovoj zgradi tuku dvije žene, jedna Hrvatica i jedna Srpkinja, te si međusobno psuju hrvatsku i srpsku majku i tuku se dok ostatak stanara plješće i navija sve dok ne uleti zastavnik Života i s nekoliko metaka u plafon ne smiri situaciju. Iz tog je teksta vidljivo kako, prema Ivančiću, mira neće moći biti bez pucanja, prvenstveno iz razloga što je sukob, odnosno rat, zapravo u ljudskoj prirodi, prikazan kroz susjede koji su navijali „Do kr-vi! Do kr-vi! Oće-mo do kr-vi!“ Kako je već navedeno, Ivančićeva „Bilježnica Robija K.“ još uvijek redovito izlazi, trenutno u izdanju tjednika Novosti, a za koji svoje kolumne danas piše i nekolicina bivših „Feralovaca“ poput Borisa Dežulovića i Borisa Rašete. Predrag Lucić, koji je preminuo 2018. u svojoj 54. godini, pisao je kasnije kolumnu u riječkom Novom Listu pod nazivom „Trafika“ u kojem je slovo F bilo isto F iz Feral Tribunea.

4.1.5. Naracija

Ono što najviše krasi Feral Tribune je količina originalnog, duhovitog, kritički složenog teksta koji je do gašenja Feral Tribunea u 2010. godini zadržao svoju sposobnost da probudi iskru bunta u svojim čitateljima. Istina, i Feral je koristio današnju popularnu senzacionalističku formu u kreaciji naslova, ali bi nas ipak dočekao tekst za koji znamo da je pisan ljudskom rukom, a ne kao da ga je slagao računalni program spajajući relevantne pojmove koristeći neke ključne riječi i podatke vezane uz temu. Talentirani autori s luksuzom vlastitog kritičkog mišljenja doticali su se uglavnom lokalnih tema. Moglo bi se reći da je za početke Ferala ova forma naracije i njena dužina bila ništa više nego kratka provokacija i pokušaj bunta,ali gledajući i uspoređujući ga s današnjim popularnim satiričnim publikacijama možemo samo reći da se čini kao ep naspram haikua iako bi haiku možda bio suviše zanimljiv i kvalitetan oblik poezije za usporedbu s nekim današnjim senzacionalističkim kreacijama.

Uzmimo za primjer članak Filipa Davida iz rujna 1994. godine pod naslovom „Četno - Techno i Ojkače.“ Godina i sadržaj upućuje na iznimnu kontroverzu toga vremena koja krasi ovaj kraći tekst na jednoj novinskoj stranici. Bezbrojni drugi autori su od početka nacionalističkih pretenzija na našem planetu pokušali ukazati na apsurd takvih htijenja i na posljedice takvih mnijenja kada je u pitanju stvaranje ideologija i ideološki konstruiranih realnosti uvijek obojanih smrću i nevoljom. U ovom članku hrabro se ističe činjenica o političkom i „brainwashing“ terorom koji je izvršen nad svim građanima gdje su neki manje, a neki više voljno prihvatili te ideologije. Filip David istraživački pristupa i pronalazi zanimljive naslove iz izloga u središtu Beograda: „Silovanje Srbije“, „Zavjera protiv Srbije“ „Svi Srbi svijeta”, “Genocid s blagoslovom Vatikana“ i sl.(Filip David u Feral Tribune,1994) Filipova kritika nije današnji klasični sarkastični izrugivač tog stila jer se može osjetiti autorova povezanost s važnosti te teme, s iskrenom željom za buđenjem svijesti i otkrivanjem istine. Naravno, ovakav oblik naracije nije izumro, ali je nažalost sve rjeđi i većinom rezerviran za opskurnije publikacije i manjinsku klijentelu. Na kreativan se način, s zanimljivim usporedbama dolazi do humorističnog izričaja, ukazujući najviše na apsurd određenih mišljenja i događaja bez da sam članak poprimi apsurdnu notu jer se ipak držalo do određene literarnosti i pravila.

Feral Tribune bio je fenomen i zbog činjenice da su u tako strogo cenzuriranom društvu njegovi novinari i autori bili svojevrsni pioniri u korištenju već postojećih i osmišljavanju novih satiričnih formi. Još u samim početcima Ferala jedan od glavnih i najupečatljivijih oblika satire koji su Feralovci koristili su aforizmi, odnosno kratke i sažete rečenice koje u sebi nose snažnu i često duhovitu poruku. Za primjer možemo uzeti sljedeće aforizme iz 1985.: „Da skratimo, drugovi. Za glavu!“ ili „Slažem se s vama iz dva razloga: 1) Imam ženu 2) Imam djecu“, samo su dva primjera od mnogih aforizama koji vrlo slikovito prikazuju što se događalo onima koji su se usudili dignuti glas protiv Partije i ustaljenog režima. Nešto kasnije, u drugoj polovici osamdesetih, uveli su tzv. „spajalice“ u kojima su uzimali različite i nepovezane novinske naslove i spajali ih tako da rezultat duhovito provocira vladajući režim. Za ilustraciju mogu poslužiti sljedeća tri naslova: „Okončana iščekivanja jugoslavenskih umirovljenika – Kokain pojeftinio“, „Aktivnost jugoslavenske delegacije – švercali kavu, satove…“ te „Sjednica Predsjedništva CK SKJ – Ključ u bravu?“ (Pavelić 2015: 64)

4.1.5.1 „The Greatest Shits“

Brojne rubrike iz Ferala danas zauzimaju kultno mjesto u povijesti hrvatske satire, a jedna od najpopularnijih je sigurno rubrika „The Greatest Shits“, iskrivljenje engleskog pojma „The Greatest Hits“ odnosno „Najveći hitovi“, čiji je prvi broj izašao u kolovozu 1993. godine (ili kolovlaku, kako su ga Feralovci zvali, rugajući se novom nametnutom svehrvatskom rječniku 1990-ih koji je tadašnja vlast koristila u pokušaju da iz hrvatskog jezika iskorijeni sve riječi koje su smatrali srbizmima). U njoj su objavljivali najsmješnije, najbesmislenije, najgluplje i općenito izjave koje su bile pravo utjelovljenje nacionalističke histerije tog vremena. Pritom je svaka izjava dobivala i jedinstvenu, dakako satiričnu, nagradu za područje uz koje je vezana, tako da je, primjerice, Denis Latin, voditelj „Latinice“, za svoju izjavu „To je moja teza koju sam negdje vidio“ dobio „Zlatnu tezu za iznimne dosege na polju negdje gledanja“. Današnji poznati i kontroverzni TV voditelj te radikalni desničar, a tada predsjednik „Mladih desničara“ Velimir Bujanec također je dobitnik „Feralove specijalne nagrade „Šta dite zna šta je trećina“ za požrtvovnu borbu za uvođenje trećinskog izbornog sistema“ za izjavu u sklopu intervjua za Globus kada je rekao „Jasno je za kakvo se rješenje „srpskog pitanja“ zalažem: trećinu iseliti, trećinu lojalnih prekrstiti, a trećinu – zločince – poubijati!“ Nisu se libili ni najuglednijih političara i njihovih izjava, tako da je i tadašnji predsjednik Franjo Tuđman također završio na popisu, dobivši „Feralovo zlatno žezlo za posebne zasluge na unapređenju parlamentarne demokracije“ za izjavu „Jedan od prvaka

rekao je da ako on ne bude predsjednik, tada neće donositi odluke on, nego parlament. Ne znam jesu li ti koji daju te izjave uopće svjesni što govore. Parlament jest narodno predstavništvo, i u parlamentu se zaista moraju razmatrati sva bitna pitanja unutarnjeg i vanjskog života jedne države. Ali, tijelo od 120 ili 160 ljudi nikakve odluke donositi ne može.“ Materijala je kroz godine bilo toliko da su Dežulović i Lucić 1998. izdali i knjigu „Antologija suvremene hrvatske gluposti“ u kojoj su objedinili više od dvije tisuće citata, sličnih gore navedenim, iz svih sfera javnog života.

4.1.6. Feral u ratnim i poslijeratnim okolnostima devedesetih

Feral Tribune je u vrijeme ratova na području bivše Jugoslavije postao, iz današnje perspektive, najsnažniji glas zdravog razuma u ratnohuškačkoj histeriji koja je dolazila sa svih strana. Kako su u drugoj polovici osamdesetih kao glavnu metu imali propadajući komunistički režim, zbog čega su, kako je ranije navedeno, nerijetko bili cenzurirani i sputavani na različite načine, tako su u novonastaloj situaciji rata i samostalne Hrvatske često bili prvi koji će, pod svaku cijenu, podići glas protiv nehumanosti i žestokog i opasnog nacionalizma koji nije dozvoljavao nikakvo propitivanje niti kritiziranje tadašnje vlasti, vojske ili istaknutih likova iz vremena privatizacije koji su se bogatili preko noći te iza sebe ostavljali uništenu privredu i tisuće radnika bez posla. Feralovci nisu pisali o ratu samo iz svoje redakcije u Splitu već su bili ratni reporteri koji su obilazili bojišta diljem Jugoslavije. Pavelić (2015:158) prenosi Dežulovićeve riječi o tome kako su se nastojali odnositi prema ratu: „…Koliko je bilo takvih uzaludnih smrti, izgubljenih uludo ispred Banovine u Splitu, negdje na drumu u Rujanima kod Livna… Mora te to pogoditi kao čovjeka, ne samo kao profesionalca – u trenutku kad ja čitam njegovu vojnu knjižicu i kad preda mnom leži mrtav, njegovi starci negdje na beogradskom Savskom vencu čekaju da im se javi iz Pančeva, ili gdje su im već rekli da on tada jest… Sve su to razlozi da Feral otpočetka krene od elementarnog humanizma, čovjekoljublja kao takvog – da, taj nas je svjetonazor vodio svo vrijeme. Nikad mi o tome nismo posebno raspravljali, ali se podrazumijevalo da ćemo nastupiti s tih antinacionalističkih, pa ako treba i antihrvatskih pozicija, kao ljudska bića, ne kao slučajni statistički Hrvati.“

I u njihovoj Slobodnoj Dalmaciji došlo je do promjena u vlasničkoj strukturi, pa je tako jedan od takvih poduzetnika, Miroslav Kutle (danas bjegunac od hrvatskog pravosuđa u Bosni i Hercegovini), čovjek blizak vladajućoj stranci, dobio većinski vlasnički udio te se

uređivačka politika počela mijenjati. Zbog neslaganja s uredništvom uslijed nekoliko pokušaja cenzure, Feral Tribune prestaje izlaziti u sklopu Nedjeljne Dalmacije u listopadu 1990. (zadnji broj izlazi 30. rujna). te se činilo kako mu je došao kraj. Međutim, nekoliko mjeseci kasnije Feralov trio dobiva poziv od Joška Kulušića, glavnog urednika Slobodne Dalmacije (čovjeka kojeg su kasnije hvalili da je bio najzaslužniji za objavljivanje Feral Tribunea u tim okolnostima), da nastave pisati odvojeni od Nedjeljne Dalmacije, odnosno kao tjednik u sklopu SD, te da apsolutno nikakve cenzure neće biti, na što su ovi pristali te je sljedeći broj Feral Tribunea izašao 23. studenog 1990.čime je započelo razdoblje koje Pavelić naziva „zlatno doba Ferala“ (Pavelić 2015:146)

Od samog početka tog razdoblja Feralovci neumorno satiriziraju političku situaciju i glavne aktere jugoslavenske politike te često objavljuju satirične stenograme, odnosno izmišljene zapise razgovora, uglavnom između političara, a crni humor i lišenost bilo kakve političke korektnosti činit će ovu satiričnu formu izuzetno popularnom kroz cijele devedesete. Likovi koji su se u predratno vrijeme pojavljivali u tim stenogramima su, primjerice, Stjepan Mesić kao hrvatski predstavnik u Predsjedništvu Jugoslavije te Borislav Jović i Momir Bulatović kao srpski i crnogorski predstavnici, a u njihovim raspravama teme su isključivo jelo i piće čime su se Feralovci otvoreno rugali njihovoj odvojenosti od stvarnog svijeta i ratova koji, tad je već bilo očito, nezaustavljivo dolaze. Kasnije se u njima pojavljuju i Franjo Tuđman, Slobodan Milošević, Alija Izetbegović i Kiro Gligorov te „raspravljaju“ o podjeli Jugoslavije, no jasno je da Tuđman i Milošević vode glavnu riječ te, nakon što Tuđman želi to pitanje dati na glasanje, cijeli članak završava Miloševićevom rečenicom: „Piši, dete, 4:0 pa da idemo da jedemo, gladan sam ko Vuk!“upozoravajući na, ali i izrugujući se s Miloševićem i njegovom velikosrpskom politikom čiji je cilj bio da Srbija nakon raspada Jugoslavije ostane dominantna sila među svim dotadašnjim jugoslavenskim republikama.

Krajem 1992. Slobodna Dalmacija je gotovo potpuno pala pod kontrolu HDZ-a zbog čega su više mjeseci trajale unutarnji sukobi među novinarima, urednicima i ostalim zaposlenicima kao i političkim agitatorima, a Feralovci su bili pod sve većim pritiskom cenzure. U svom stilu, u listopadu iste godine objavili su prepjevanu hrvatsku himnu u kojoj su jasno iskazali svoje mišljenje o trenutnom stanju Slobodne Dalmacije:

„Slijepa naša tiskovino,

Agitpropska štampo mila,

Prorežimska papirino –

Toaletna da bi bila!

Mila kuda si nam plava,

Mila kuda si nam lažna,

Mila kud si klimoglava,

Mila kud si netiražna!

Steci gazdu, stečaj steci,

Nek ti lice obraz gubi,

Al' s ponosom svijetu reci

Da kroz tebe gazda trubi;

Dok ti članke cenzor brije,

Dok se pola vijesti krije,

Dok u tebi ničeg nije

Osim Vođe i Partije!

Budi listak žut i sretan

Što se kako piri njiše

Budi papir toaletan

Kojim gazda usta briše!

Očajnički čin pokušaja spašavanja onog što se od Slobodne da spasiti bio je štrajk započet 8. 3. 1993., ali trajao je tek pet dana nakon čega je sindikat zbog navodnih prijetnji

smrću ipak odustao i vratio se na posao. Ivančić, Dežulović i Lucić nakon toga i konačno odlučuju da u takvim okolnostima Feral Tribune više nema smisla te sva trojica 13. travnja 1993. odlaze iz Slobodne Dalmacije.

Ni tri mjeseca kasnije, 1. lipnja 1993. godine, Feral Tribune je ponovno počeo izlaziti, ali ovaj put kao samostalni i neovisni tjednik. Iako su zastrašivanja i prijetnje i dalje bile svakodnevnica Feralovih novinara te su zbog tih okolnosti neki suradnici i odustali od pisanja u Feralu, službene uredničke cenzure za trojicu iz studija Viva Ludež više nije bilo te u tom razdoblju nastaje njihova najoštrija satira. Tuđmana i njegov kult ličnosti pomoću kojeg je sve više postajao nepogrešivi svetac u hrvatskom javnom prostoru otvoreno su kritizirali, nazivali ga „dragim vođom“ (očigledna aluzija na totalitarne nedemokratske diktatore) te su na jednoj montaži postavili jednu kraj druge fotografije Tuđmana i Josipa Broza Tita uz natpis „Kult sličnosti“. Također, primjerice, u broju 427 iz studenog 1993. na naslovnici se nalazi Tuđmanov kip na čijoj glavi stoji golub, uz natpis „Predsjedniče, što vam pada na pamet?!“, a u broju 435 iz siječnja 1994. nalazi se Tuđmanova fotografija na kojoj drži ruke na ustima, uhvaćen dok, karakteristično za njega, šalje poljupce okupljenima, a ispod slike montiran je natpis „Začepimo usta svima koji sramote Hrvatsku!“ Do danas je najpoznatija njihova naslovnica ona iz broja 432 (prosinca 1993.) gdje su glave Tuđmana i Miloševića montirane na dvojicu golih muškaraca zagrljenih u krevetu, s natpisom „Jesmo li se za to borili?“, a kao nastavak te montaže, na četvrtoj i petoj stranici tog broja Ferala, stoji satirični tekst, razgovor Tuđmana, Miloševića te još nekolicine tada relevantnih političara koji dogovaraju podjelu današnje Bosne i Hercegovine.

Oštrina satire i hrabrost novinara Feral Tribunea koji su se održali kroz cijele devedesete, pa i kasnije, iz današnje su perspektive zato skoro nezamislivi, jer su pod konstantnim pritiskom, pa čak i prijetnjama smrću otvoreno izrugivali najviše i najnedodirljivije ličnosti svoga vremena. Dakle, u usporedbi s današnjim vremenom naracija Feral Tribune je ispunjena profesionalizmom i posjeduje osobnost koju su autori prenijeli na papir. Nemoguće je zamisliti niti jedno doba iz ljudske povijesti gdje nije postojala kritika na postojeći sustav, ali bi se moglo reći kako je uvođenjem interneta i raširenost informacija, potencijalno polje za kritiku jednostavno postalo previše široko te se manje čuje individualan glas od „voxpopuli“. Možemo li zamisliti današnje mlađe generacije, pa čak i studentsku populaciju kako zdušno čitaju tekstove Feral Tribunea bez mišljenja kako je suviše kompliciranо ili dugačko?

Prije sljedećeg paragrafa o vizualnoj satiri važno je napomenuti da je i Feral, kako je već navedeno, bio ispunjen zanimljivim karikaturama, slikama i fotografijama iako je svoj naglasak stavljao na sami tekst, a slike su bile tu da izazovu osmijeh ili možda grohot, ali kao ugodan estetski nositelj poruke i prikladan dodatak tekstu na koji se odnosi. (Prilog 9. i 10.)

4.2. Vizualna satira

Fokusiramo li se na društvene medije i medijske kuće bazirane na internetu, primijetit ćemo da se nalazimo u konstantno mijenjajućoj šumi različitog vizualnog materijala s namjerom da šokira, kritizira ili nasmije. Duže je vrijeme strip bio nositelj vizualnog oblika satire, ali ipak je forma stripa i narativnog karaktera. *Nik Titanik*, alter-ego Nikole Plečka koji svaki dan možemo vidjeti u publikaciji *24 sata,* nasmijava Hrvatsku kratkim dosjetkama i šarolikim karikaturama javnih i političkih osoba što iz Hrvatske što iz svijeta. Plečkove karikature uvijek jasno daju do znanja o kome se radi i vezane su uz recentna događanja, najčešće na političkoj sceni. Činjenica da se ovdje radi o 2 desetljeća izdavanja ove satiričke strip – kolumne jasno prikazuje potrebu, ili bolje rečeno, prihvaćanje ovakvog tipa satire diljem Hrvatske, ali i slaganje s idejama i mišljenjima sadržanim u njoj.

Naravno, još je jedan strip umjetnik odlučio stvoriti svijet satire za inspiraciju uzevši hrvatski mentalitet, jezik, kulturu i politička zbivanja. Dubravko Mataković u svome stripu *Overkloking* publiciran na portalu *Net.hr* likovnim izričajem na manje realističan način izruguje likove svoga stripa. Njegova satirička metoda se može smatrati puno kontroverznijom jer nadrealno i eksplicitno prikazuje ljudske strasti, mane i mišljenja ne ustručujući se dotaknuti i tabue. Za razliku od Nika Titanika, Matakovićev *Overkloking* prikazuje više kadrova i koristi iskrivljeni jezik kojim dodatno satirizira ljudsko stanje.

Naravno, potražimo li ovakve kreacije u cijelome svijetu, nećemo naći bolji primjer, nego u jednoj publikaciji nastaloj 1952. preko Velike bare. Vjerojatno i najveći utjecaj na sve ostale kasnije nastale slične karikature časopise i kolumne imao je američki *MadMagazine*HarveyaKurtzmana, koji je svoj procvat doživio početkom 80-ih godina. Najveći cilj ovog časopisa bilo je osvjetljavanje istine, iskazivanje onoga što se krije iza figura poput Supermana ili koncepta „američkog sna“. *Mad Magazine* se svojevremeno dotakao svih mogućih tema i kutaka ove planete, što ga možda čini i krunskim proizvodom vizualne medijske satire. Naravno, kroz povijest satiričkih kolumni i časopisa, preciznost i

točnost podataka nisu uvijek bili primarni, ali je istina uvijek bila u pozadini svih šaljivih i izrugujući kreacija.

Postojanje ovakvih kolumni i časopisa uistinu neće tako lako prestati, njihova popularnost i dalje je velika ,ali mjesto njihovog širenja seli se s klasičnih novinskih, „hard - copy“ izdanja na beskrajni prostor društvenih medija i drugih različitih medijskih platformi. Upravo prošle godine je *Mad Magazine* objavio svoje zadnje izdanje, što i ne čudi kada uvidimo količinu sličnih publikacija diljem svijeta i količinu različitog satiričkog sadržaja, naročito na stranicama poput Facebooka, Twittera i Instagrama. Među današnjim najistaknutijim autorima satiričkog sadržaja je Joan Cornella, španjolski ilustrator koji je ispunio internet svojim stripovima karakteriziranim crnim humorom egzistencijalističke tematike. Četvorac Kris Wilson, Rob DenBleyker, MattMelvin i Dave McElfatrick također su ostavili svoj utjecaj na nadrealni svijet kritike društvenih normi stvorivši strip i serijal animiranih filmova *CyanideandbHapiness*(2005). Zanimljiva sličnost ovih kreacija, ali i mnogih drugih današnjega doba, je minimalistički stil pojačan pažljivim odabirom tema i koncepata za satiru.(Prilog 1 i Prilog 2) Ova djela vežu svoje „potrošače“ nevjerojatnom pronicljivošću, dosjetljivošću ali i svojim nihilističkim karakteristikama što zasigurno puno govori u općem mnijenju prosječnog kapitalističkog građanina .

U današnje vrijeme još uvijek nailazimo na druge oblike vizualne satire u pojavi „street arta“, dakle raznih murala i grafita koji nerijetko sadrže i kritičku poruku. Možda je najefektivniji umjetnik na tom području talijanski ilustrator koji se vodi pod pseudonimom „Blu“. Njegova djela pokrivaju ogromne površine zgrada i kuća te osim snažnog piktoralnog utjecaja, prenose i kritiku današnjeg društva te uspijevaju u originalnoj nakani satire, a to je stvaranje različitosti u mišljenju, zaključivanju.

Ipak, koliko god veliki bili murali uličnih umjetnika, ne mogu se mjeriti s utjecajem raznolikog broja današnje najpopularnije vrste satire, „memeova“. Koristeći se definicijom koju je rječnik MerriamWebster preuzeo od Richarda Dawkinsa*meme*: „Je ideja, ponašanje ili stil koji se širi imitacijom od osobe do osobe unutar jedne kulture, često s ciljem da se prenese pojedini fenomen, tema ili značenje prezentirano tim memeom“.(MeriamWebster) Dawkinsmeme uspoređuje s genom, što je vrlo prikladno kada pogledamo koliko se brzo šire, ali i mutiraju kombinirajući se s drugim memeovima. Budući da je njihova svrha podijeliti poruku, kritiku ili zanimljivo zapažanje , zaista ih možemo nazvati novim nositeljima satire, konkretno vizualne satire, kao omiljeno stilsko sredstvo Internet generacija.

4.3. Narativno – vizualna satira

Konačno smo došli do doba gdje možemo kreirati sadržaj na relativno lak i brz način, a da je vizualno i narativno privlačan. Naravno, oduzmemo li iz jednadžbe bilo kakav oblik formalne naobrazbe u vidu kreativnog pisanja, pisanja uopće ili likovnog i bilo kakvog drugog stvaralaštva, pomislili bismo da je svijet medija u ogromnom deficitu. Pojava obrnuto piramidalne strukture u formiranju medijskih objava, naročito naslova, omogućila je stvaranje vrlo brzog prijenosa poruke na današnjim internet portalima. Tko? Što? Kada? Gdje i Kako? Odgovori na ta pitanja sadržani su u svakom modernom, „dobro" složenom naslovu ili početku same objave ili članka. Tek tada dolaze detalji o samom događaju i ostale pozadinske i opće informacije potrebne za shvaćanje same priče. Istina, ovakav pristup ne ulijeva pouzdanje u objavljeni tekst, bez dodatnih izvora ili oblika dokaza. Zato je u paru s vizualnim oblicima informiranja, dakle slikama i video materijalima, moguće postići određen stupanj vjerodostojnosti. Za bliže upoznavanje s objavama na internetskim portalima uzet ćemo primjer hrvatske internetske stranice *News Bar* i američke internetske stranice *TheOnion.*

4.3.1. *News Bar*

Sam slogan ove internetske stranice „Vijesti kojima vjerujete" već koristi satiru da dočara svoj sadržaj. News Bar će nedvojbeno, kao i svi drugi internetski portali, pokriti većinu relevantnih domaćih i stranih događanja, ali velik dio periferije koju stranica pokriva za cilj uzima zabavu, senzacionalistički prikazane zanimljivosti i hiperbolizirane izjave i priče. Pojam „clickbait" moderna je inačica svijetu već poznatog koncepta senzacionalne ponude. Od samih početaka organizirane trgovine, nakon osnovnih zakona ponude i potražnje, bitnima su se pokazali i estetski privlačan prikaz ponude i trendovi pojedinačnog vremena. „Clickbait" je podrugljiv naziv za ovu pojavu budući da se redovito radi o lažnoj objavi, koja ismijava određenu temu ili pokušava šokirati čitatelja. News Bar vrlo eksplicitno pristupa ovom neizostavnom fenomenu budući da u svojoj ponudi, među glavnim izborima stranice uključuje i upravo takvu rubriku pod nazivom „Clickbait"(Prilog 3), time otkrivajući svoju nakanu da zabavu stavi u središte svojih ciljeva u obraćanju svojim čitateljima. Postavljanjem jedne takve rubrike logično je za pretpostaviti da će se na tom mjestu fokusirati sadržaji upitne vjerodostojnosti i intrigantnih naslova.

Rubrika „Vijesti" očekivano se sastoji od više podkategorija, budući da se radi o samoj srži jednog internetskog portala, a to su: Hrvatska, ShowBizz, SciFi, Svijet i Sport. Nakon

otvaranja nekoliko objava u svakoj pojedinoj podkategoriji, vrlo brzo postaje jasno da se radi o sveprisutnoj satirizaciji svog sadržaja na stranici. Uzimajući to u obzir, News Bar možemo nazvati reakcijskim portalom, koji svoje informacije većinom pribavlja od drugih medija te kritički sagledava, a komično prikazuje relevantne događaje ili važne promjene u Hrvatskoj i svijetu. Vrlo česta pojava je ismijavanje hrvatskog lošeg ekonomskog i demografskog stanja, ali općenito, u skladu s trendovima u središtu su problemi koji su postigli veliku popularnost u javnom mnijenju, bilo da se radi o činjenici ili mišljenju.(Prilog 4 i Prilog 5)

News Bar satiru ne koristi samo kao alat u prijenosu različitih informacija, već se nameće kao buntovnik, fakin među svim hrvatskim medijskim platformama u svrhu stvaranja opozicije cenzuriranim ili neutralno nabijenim objavama u drugim medijima. Objektivnost nije na listi prioriteta u strukturi informiranja News Bara.

4.3.2. *The Onion*

Ovaj američki suvremenik hrvatskog *Feral Tribunea* ipak se održao sve do danas, ali je svoje ruho znatno promijenio. Od 1988. godine, *The Onion* izlazi kao tjedni list i svoju popularnost stječe u sveučilišnim krugovima. Od 1996. godine postaje internetska stranica. O širini utjecaja ove stranice u usporedbi s hrvatskih medijskim tvorevinama gotovo je nepotrebno razgovarati ako su u pitanju same brojke čitatelja, raznih videa, karikatura, knjiga i sudskih tužbi proizašlih radom The Oniona. Uzmimo za primjer knjigu *Naše glupo stoljeće* koja je izdana 1999. godine. Knjiga je sadržavala naslove i priče prikazane kao da su objavljivani od 1900. godine. *The Onion* je uistinu bio među prvim modernim satiričnim vjesnikom koji na vrlo kreativan način približava teme iz Amerike i svijeta na isključivo humoristučan i kritičan način. Razlog zašto i danas Amerika prednjači po broju satiričkih publikacija i kritičkih osvrta na medijski eksponirane događaje i ličnosti je dobro poznata sloboda govora, koju štiti prvi amandman SAD-a. Naravno, pravnih sukoba je bilo mnogo, ali odluke da se objave maknu ili povuku uz ispriku, nisu bile česte. Naročito od širenja internetskim kanalima, budući da je vrlo lako bilo proširiti vijest bez mogućnosti potpune cenzure.

Današnji *Onion* je internetska stranica koja nudi različit tematski sadržaj i u sklopu sebe sadrži i niz drugih, manjih stranica specifičnih karakteristika. Stranice poput *TheA.V. Club* koja sadrži članke o glazbi, televiziji, filmovima i igricama, te se ne može okarakterizirati kao strogo satirična stranica, već informativna, ali s vremena na vrijeme,

objavljuju se i komični videozapisi slične tematike. *Deadspin* je također povezana stranica koja prati vijesti iz sporta i nerijetko pokriva vijesti koje se indirektno tiču sportaša i sportskih događaja, ali za cilj postavlja šokantan efekt na čitatelje. (Prilog6) Identična cilja, ali drukčije tematike donosi i stranica *Jalopnik,* koja pokriva vijesti iz auto – moto svijeta. Jedna od vrlo satirički orijentiranih integriranih stranica TheOniona jest *Jezebel* u čijem opisu i stoji „navodno feministička stranica". Ovdje se na vrlo podrugljiv način pristupa temi feminizma, pravu žena i debati oko spornih problema tog područja (Prilog 7) *Gizmodo* je stranica koja pokriva predviđanja za budućnost, najčešće orijentirana na nove zanimljive tehnologije i otkrića, naravno, tražeći pogodne naslove za ismijavanje bizarnih ili nerealnih ideja. *Lifehacker* usitinu sadrži zanimljive podatke u obliku savjeta za svakodnevni život, ali ujedno i satirizira koncept „First World Problems" koji je u suštini kritika modernog „razmaženog" društva. Stranica *TheRoot* terminu „crna kronika" daje sasvim doslovno značenje, budući da je tematika ove stranice posvećena vijestima koje se tiču afroameričkih stanovnika SAD-a. Opće je poznato da je problem rasizma jedno od većih današnjih pitanja SAD-a te se na ovoj stranici ne radi o satiri rasizma i rasističkih situacije već o prozivanju apsurdnih situacija u svrhu borbe protiv rasizma ali i obrnutog rasizma.(Prilog 8)

Vrlo je zanimljivo da je unutar *Oniona* sadržana rubrika pod nazivom *Clickhole* koja kao i kod *News Bara* i njegove rubrike *Clickbait* služi za eksplicitnu humorističnu zabavu. Također kao i News Bar, Onion u svojoj cijelosti, ne računajući navedene povezane stranice koristi senzacionalističke naslove stavljajući u prvi plan „istinu", ili bolje rečeno zanimljive ideje i trendove, ali ne i činjenice. Naravno, dedukcijom kronoloških redoslijeda stvaranja ovih dviju stranica, možemo lako zaključiti da se u slučaju *News Bara* radi o preuzimanju stila koji *The Onion* usavršava duži niz godina. Ono što je pak zajedničko jest to da se forma satire bitno promijenila u zadnja dva desetljeća, na način da je narativni dio smanjen u obujmu, a vizualni porastao i postao esencijalan za privlačenje pažnje, ali kratkovječne pažnje, budući da je količina dostupnih informacija uistinu prevelika.

5. ZAKLJUČAK

Na samom početku ovog zaključak vrlo je bitno naglasiti zašto je naglasak ovog rada stavljen na Feral Tribune i na Pavelićevu knjigu. Naime, sama ideja za rad bila je inspirirana ovim kreacijama, naročito Pavelićevim djelom koji i sam na vrlo satiričan način prikazuje povijest i zanimljivosti Feral Tribunea.

Ono što je zajedničko svim autorima i redakcijama ovdje spomenutim jest jedna vrlina koju Platon u svojoj *Državi* pridodaje ratnicima, a to je hrabrost. Uistinu, od samih početaka satire, autore satiričkih djela možemo smatrati „ratnicima". Bilo da su ratnici istine, pravde, slobode ili bilo kojeg drugog motiva riječ je o hrabrosti da se uđe u sukob s normativnošću i još gore s potlačivanjem drukčijih perspektiva. Ipak, ne možemo ne primijetiti da se satira znatno promijenila od antičko doba, zapravo znatno je izmijenjena i od satire prošlog stoljeća.

Ono što rad možda ne naglašava najbolje i to iz razloga što se radi o općeprisutnoj činjenici, je količina informacija i kulturoloških razlika današnjice. Dalo bi se pomisliti da će sadržaj satire ili bilo kojeg drugog oblika izražavanja biti opsežniji i dublji u današnje doba, ali se ipak radi o svojevrsnom razvodnjavanju značenja i mišljenja. Globalizacija i amerikanizacija uzele su maha i sada se moramo okrenuti prošlosti da bismo primijetili što satira uistinu donosi, a da ne pomislimo da je izrugivanje krajnji domet modernog medijskog obavještavanja.

Još jedna zajednička značajka satire kroz povijest jest borba protiv sustava. Niti jedan sustav nije bio bez svojih protivnika, ali u današnje doba, vrlo pouzdano tvrdeći, ima mnoštvo protivnika unutar i izvan sebe. Čak i toliko često spomenute skandinavske države koje slove kao najbliže onome što se smatra barem „dobrim" društvom, da ne budemo previše samouvjereni, podložne su raznim kritikama i osudama. Nažalost, ova borba protiv sustava postala je baš to" borba protiv", a ne „borba za". Čak i novonastali val ekološke i prehrambene osviještenosti je poprimio svoj agresivniji oblik, ali se s obzirom na postojeće stanje to mora i opravdati.

Pitanje koje ostaje bez odgovora jest, može li satira i kritika promijeniti sustav? Odgovor je, naravno, da. Ipak, oblik te promjene je većinom samo motivirajućeg karaktera. Kritikom jednog sustava ne iznosi se uvijek alternativa i zabava preuzima glavno značenje. Dakle, istinska satira je ona koja nakon kritike prelazi u retoriku, dijalektiku i politiku. Lako je biti u poziciji kritičara kada je svijet pun potencijala za kretanje u različiti smjerovima

napretka. Stoga se u ovom radu odaje počast težnjama Feral Tribunea i raznolikosti modernih medija, ali sa šačicom soli, osobito na potonje kada se radi o tumačenju iznesenih stavova i ideja. Najveća vrijednost satire je želja za promjenom i stoga je želja za raznolikom i dubokosežnijom satirom očekivani ishod ovog postmodernog društva.

6. PRILOZI

Prilog 1

Prilog 2

Prilog 3

SVIJET

Zaposlenici Zagrebačkog holdinga osvojili zlato na Svjetskom prvenstvu u Solitaireu

Published 1 godina ago on 13. prosinca 2018.
By **Matija Knez**

Prilog 4

ZANIMLJIVOSTI

HŽ uvodi direktnu liniju od kolijevke do groba

Published 2 mjeseca ago on 26. studenoga 2019.
By **Kristijan Leskovar**

Prilog 5

TRACK AND FIELD

Dumbass Doping Defense To Drugs Trafficking Charge Gets Dutch Sprinter Stiff Prison Sentence

Prilog 6

THE SLOT » BARF BAG

The Girls Are Fighting... Again

Prilog 7

NEWS

A Texas Student Told to Cut His Dreadlocks If He Wants to Walk at Graduation

Prilog 8

Feral Tribune

SRBI SU SVOME MAJMUNU VEĆ DIGLI SPOMENIK

KAD ĆEMO MI NAŠEMU?

Prilog 9.

Feral Tribune

Cijena 12 KUNA

HRT FAŠIZMU!

str. 3

FREIMUT DUVE SLUČAJ TISAK PRED VIJEĆEM EUROPE

KOME VISI PENIĆ?

POLICIJSKO UHOĐENJE NOVINARA

ZA FERAL TRIBUNE GOVORE VLADO GOTOVAC, OZREN ŽUNEC, MARIN JURJEVIĆ, DAVOR JURIĆ, SLAVOJ ŽIŽEK, MIRO KUĆIĆ, MIĆE GAMULIN, URŠA RAUKAR, RAJKO MLADENOVIĆ, SLAVKO ŠAJBER

Prilog 10.

7. LITERATURA

- Biti, V., Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije, Matica Hrvatska, Zagreb, 2000.
- Benić, D., Utjecaj suvremenih medija na formiranje javnog mijenja, Filozofski fakultet Osijek, 2012.
- Cuddon J. A. *DictionaryofLiteraryTerms*, Wiley – Blackwell, Hoboken, New Jersey 1998.
- Duličić, D., Masovni mediji i postmoderno društvo, Media, cultureand public relations, broj. 5
- Feral Tribune, 1993-2010, gl. Urednik Erceg Hani, KULTURA I RASVJETA d.o.o
- Fletcher, M. D. 1987. *Contemporary political satire: narrative strategies in the post-modern context*, University Press of America, Lanham, MD 1987.
- Hromadžić, H., Mediji i spektakularizacija društvenog svijeta, Filozofska istraživanja 120. God, broj. 30, 2010
- Helck W.1970 *DieLehredesDwA-xtjj*,

  https://doi.org/10.11588/propylaeumdok.00002267
- Jurčić, D., Teorijske postavke o medijima – definicije, funkcije i utjecaj, Mostariensia, broj. 21, 2017., str. 128
- LeBoeuf M. *The Power of Ridicule: An Analysis of Satire* University of Rhode Island-DigitalCommons@URI, Rhode Island 2007.
- Lii C. 2006. *Talk Shows*O¨rebro University, O¨rebro, Švedska
- Matančević, I., Televizija kao segment masovnih medija, Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku, 2016.
https://repozitorij.uaos.unios.hr/islandora/object/uaos%3A150/datastream/PDF/view
- Merriam Webster, 2012. *Meme.* Pogledano15.siječnja 2020.

  https://www.merriam-webster.com/dictionary/meme

- Palmeri F. *Satire in Narrative: Petronius, Swift, Gibbon, Melville, & Pynchon* University of Texas Press, Texas 1990.
- Paulson, R. *The fictions of satire*. Baltimore, Johns Hopkins Press 1967.
- Pavelić B. *Smijehslobode: Uvod u Feral Tribune*, Adamić, Rijeka 2015.
- Quintero R. *A Companion to Satire* Blackwell Publishing, Hoboken, New Jersey 2007.
- Rihtar, S., Milas, G., Burušić, J., Izloženost terleviziji i percepcija političkog prostora – znanstveni rad, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb., 2000.
- Solar M. *Književni leksikon: pisci, dijela, pojmovi*, Matica hrvatska, Zagreb 2012.
- Irvin W., Conrad M.T., The Simpsons and Philosophy: The D'oh of Homer, Carus Publishing Company, 2001. Illinois
- Sutton D.F. 1993. *AncientComedy: TheWaroftheGenerations*, New York
- Šundalić, A., Heteši, I., Mediji i nove vrijednosti društva slobodnog tržišta, Informatologija, broj. 39, 2006.
- Tronski I. M. *Povijest antičke književnosti,* Matica hrvatska, Zagreb 1951.
- Wisegeek, 2008. *What is Horatian Satire?* Pogledano 24. siječanj 2020. https://www.wisegeek.com/what-is-horatian-satire.htm
- Wisegeek, 2008. *What is Juvenalian Satire?* Pogledano 24. siječanj 2020. https://www.wisegeek.com/what-is-juvenalian-satire.htm).